

## THIMO

*Ciugo cia Kwambĩrĩria: Gĩtũmi na Muoroto*

<sup>1</sup> Ici nĩ thimo cia Solomoni mūrũ wa Daudi, ũrĩa warĩ mũthamaki wa Isiraeli:

<sup>2</sup> nĩ thimo cia gĩtũma mündũ agĩe na ũũgĩ, na ataarĩke;  
nĩ cia gĩtũma ahote gũtaũkĩrwo nĩ ciugo cia ũũgĩ;

<sup>3</sup> nĩ cia gĩtũma mündũ ataarĩke ahote kũbarĩrĩra  
mũtũũrĩre wake,  
ekage maündũ marĩa magĩrĩire, na ma kĩhooto, na  
marĩa mega;

<sup>4</sup> nĩ cia gĩtũma ũrĩa ũtarĩ na ũũgĩ agĩe na ũmenyo,  
na cia gĩtũma mündũ mwĩthĩ agĩe na ũmenyo na  
ũgereri:

<sup>5</sup> arĩa oogĩ-rĩ, nĩmathikĩrĩrie na mongerere wĩruti wao,  
nao arĩa akũũrani maündũ metĩkĩre gũtongorio.

<sup>6</sup> Ningĩ nĩ cia gĩtũma mündũ ataũkĩrwo nĩ thimo na  
ngerekano,  
na ataũkĩrwo nĩ ciugo cia andũ arĩa oogĩ, na ndaĩ ciao.

<sup>7</sup> Kĩambĩrĩria kĩa ũmenyo nĩ gwĩtigĩra Jehova,  
no arĩa akĩigu nĩ mathũire ũũgĩ na ũtaaro.

*Mwĩmenyererei Kũheenererio*

<sup>8</sup> Mūrũ wakwa, thikĩrĩria mataaro ma thoguo,  
na ndũgatigane na ũrutani wa maitũguo.

<sup>9</sup> Maündũ macio magaatuĩka ithaga rĩa kũgemia mĩtwe  
waku,  
na ta mũgathĩ wa kũgemia ngingo yaku.

<sup>10</sup> Mūrũ wakwa, ehia mangĩgakũheenereria-rĩ,  
ndũkanetĩkanie nao.

- 11 Mangĩgakwĩra atĩrĩ, “Ũka ũthiĩ hamwe na ithuĩ;  
reke tuoherie mündũ tũite thakame yake,  
reke tũcemaceeme mündũ o na ũtehĩtie;  
12 ningĩ reke tũmamerie marĩ muoyo, o ta ũrĩa mbĩrĩra  
ĩĩkaga,  
na marĩ agima, o ta arĩa maharũrũkaga irima;  
13 Na ithuĩ-rĩ, tũkĩgĩe na indo cia goro cia mĩthemba yothe,  
na tũiyũrie nyũmba ciitũ na indo cia ndaho;  
14 rutithania wĩra na ithuĩ,  
tũkorwo na mũhuko ũmwe ithuothe”;  
15 mũrũ wakwa, tiga gũtwarana nao,  
ndũkagerere njĩra ciao;  
16 nĩgũkorwo magũrũ mao mahanyũkaga mathiĩ mehia-  
inĩ,  
nao mahiũhaga magaithe thakame.  
17 Kaĩ nĩ wĩra wa tũhũ kũiga gĩkerenge  
nyoni ciothe igĩkuonaga-ĩ!  
18 Andũ aya mohagĩria thakame yao ene;  
maceemaga o mĩoyo yao ene!  
19 Ũcio nĩguo mũthia wa arĩa othe magĩaga na indo na  
njĩra ya ungumania;  
indo icio iniinaga mĩoyo ya arĩa magĩaga nacio.

*Mwĩmenyererei Mũtikarege Ũũgĩ*

- 20 Ũũgĩ nĩ aretana anĩrĩire njĩra-inĩ,  
ningĩ agakayũrũrũka arĩ ihaaro-inĩ cia mũingĩ;  
21 Aragũthũka na mũgambo mũnene arĩ magomano-inĩ  
ma njĩra kũu kũrĩ inegene,  
o na itoonyero rĩa itũura inene akoria atĩrĩ:  
22 “Inyuĩ mũtarĩ ũũgĩ-rĩ, nĩ nginya rĩ mũgũtũura mwen-  
dete njĩra cianyu itarĩ cia ũũgĩ?  
Nĩ nginya rĩ anyũrũrania megũtũura makenagĩra  
kĩnyũrũri,

- na arĩa akĩgu mathũire ũmenyo?  
23 Korwo nĩmwetĩkĩre kũigua ũtaaro wakwa-rĩ,  
nĩngĩamũhingũrĩre ngoro yakwa,  
ndũme mũmenye meciiria makwa.  
24 No tondũ nĩmwaregire kũnjigua rĩrĩa ndetanire,  
na gũtirĩ mũndũ werũmbũirie hĩndĩ rĩa ndatam-  
bũrũkirie guoko gwakwa,  
25 na mũkĩagĩra mataaro makwa mothe bata,  
na mũkĩaga gwĩtikĩra ikaanania rĩakwa-rĩ,  
26 nĩ na nĩ nĩngamũthekerera hĩndĩ yanyu ya  
mwanangĩko,  
na ndĩmũnyũrĩre rĩrĩa mũgaakorererwo nĩ mũtino:  
27 ĩ hĩndĩ rĩa guoya ũkaamũkorerera ta kĩhuhũkanio,  
rĩrĩa mwanangĩko ũkaamũhaata ta rũhuho rwa  
kĩhuhũkanio,  
rĩrĩa mũgaakinyĩrĩrwo nĩ mĩnyamaro na ruo rwa  
ngoro.  
28 “Hĩndĩ ĩyo nĩmakangaĩra, no ndikametĩka;  
nĩmakanjetha na kĩyo, no matikanyona.  
29 Tondũ nĩmathũũrĩre ũmenyo,  
na matiigana gũthuura gwĩtigĩra Jehova,  
30 tondũ matietĩkĩre mataaro makwa,  
na nĩmamenire ikaanania rĩakwa,  
31 makaarĩa maciaro ma mĩthĩre yao,  
na mahũũnio nĩ maciaro ma mathugunda mao.  
32 Nĩgũkorwo ũgenyũ wa arĩa matarĩ ũũgĩ nĩũkamooraga,  
nakuo kwĩgangara kwa arĩa akĩgu nĩgũkamaniina;  
33 no ũrĩa wothe ũnjiguaga arĩtũũraga na thayũ,  
na atũũre ahooreire, atarĩ ũgwati angĩtigĩra.”

## 2

*Uumithio wa Ũũgĩ Mũtũũrĩre-inĩ*

- <sup>1</sup> Mūrũ wakwa, ũngĩtikĩra ciugo ciakwa,  
na ũige maathani makwa ta mũthiithũ thĩinĩ waku,  
<sup>2</sup> nakuo gũtũ gwaku ũgũtegere ũũgĩ,  
na werekerie ngoro yaku kũgĩa na ũmenyi,  
<sup>3</sup> na ũngĩgaakayūrũrũka na ũhooe gũkũũrana maũndũ,  
na wĩtane wanĩrĩire ũheo ũtaũku,  
<sup>4</sup> na ũngĩkawetha ta betha,  
na ũũcarie ta kĩgĩĩna kĩhithe-rĩ,  
<sup>5</sup> hĩndĩ ĩyo nĩũgataũkĩrwo nĩ ũhoru wa gwĩtigĩra Jehova,  
na ũgĩe na ũmenyo wa Ngai.  
<sup>6</sup> Nĩgũkorwo Jehova aheanaga ũũgĩ,  
na kanua gake koimaga ũmenyo na ũtaũku.  
<sup>7</sup> Andũ arĩa arũngĩrĩru amaigĩire ũhootani,  
nĩwe ngo ya arĩa matarĩ ũcuuke mĩthiĩre-inĩ yao,  
<sup>8</sup> nĩgũkorwo nĩarangagĩra njĩra cia arĩa marũmagĩrĩra  
kĩhooto,  
na akagitĩra njĩra ya andũ ake arĩa ehokeku.  
  
<sup>9</sup> Hĩndĩ ĩyo nĩũgakũũrana maũndũ marĩa magĩrĩire,  
na ma kĩhooto, na marĩa mega: ũgĩkũũrane njĩra o  
yothe njega.  
<sup>10</sup> Nĩgũkorwo ũũgĩ nĩũgatoonya ngoro yaku,  
naguo ũmenyo ũkenagie muoyo waku.  
<sup>11</sup> ũgereri nĩũrĩkũgitagĩra,  
naguo ũtaũku ũkũrangagĩre.  
  
<sup>12</sup> Ũũgĩ nĩũgakũhonokia kuuma njĩra-inĩ cia andũ arĩa  
aaganu,  
ũkũhonokie kuuma kũrĩ andũ arĩa maaragia maũndũ  
ma waganu,  
<sup>13</sup> o arĩa matigaga njĩra iria nũngĩrĩru,  
magathiĩra njĩra cia nduma,  
<sup>14</sup> arĩa makenaga magĩĩka ũũru,  
na magakenagio nĩ ũũru wa waganu,

- <sup>15</sup> na no-o arĩa njĩra ciao ciogomete,  
na mĩthiĩre yao ĩrĩ ya ungumania.
- <sup>16</sup> Ũũgĩ nĩũgakũhonokia kuuma harĩ mĩtumia ũrĩa  
mũtharia,  
ũkũhonokie harĩ ng'enyũ ya mĩtumia na ciugo ciake  
cia kũheenereria andũ,
- <sup>17</sup> ũcio ũtigĩte mĩratawe wa ũnini wake,  
na agatiganĩria kĩrĩkanĩro kĩrĩa aarĩkanĩire na  
mũthuriwe arĩ mbere ya Ngai.
- <sup>18</sup> Nĩgũkorwo nyũmba yake ĩroragia andũ gĩkuũ-inĩ,  
nacio njĩra ciake ikamerekeria kũrĩ maroho ma arĩa  
akuũ.
- <sup>19</sup> Gũtirĩ mũndũ ũthiiaga harĩ we agacooka,  
kana akegwatĩra njĩra cia muoyo.
- <sup>20</sup> No rĩrĩ, wee nĩũrĩthiiaga na mĩthiĩre ya andũ arĩa ega,  
na ũgeragĩre njĩra cia arĩa athingu.
- <sup>21</sup> Nĩgũkorwo andũ arĩa arũngĩrĩru nĩo magaatũũra  
bũrũri-inĩ,  
na arĩa matarĩ ũcuuke nĩo magaatigara kuo;
- <sup>22</sup> no rĩrĩ, andũ arĩa aaganu nĩmakeeherio bũrũri-inĩ,  
nao arĩa matarĩ ehokeku nĩmakamunywo maingatwo  
kuo.

### 3

#### *Mauumithio mangĩ ma Ũũgĩ*

- <sup>1</sup> Mũrũ wakwa, ndũkariganĩrwo nĩ ũrutani wakwa,  
no ngoro yaku nĩrũmagie maathani makwa,
- <sup>2</sup> nĩgũkorwo nĩmagakuongerera matukũ ũtũũre mĩaka  
mĩingĩ,  
na matũme ũgaacĩre.
- <sup>3</sup> Ndũkanareke wendani na wĩhokeku ikweherere;

cioherere ngingo yaku,  
ũciandike kîhengere-inĩ kĩa ngoro yaku.

<sup>4</sup> Weka ũguo nĩũgeetikĩrika, na ũgĩe na rĩitwa rĩega  
maitho-inĩ ma Ngai o na ma andũ.

<sup>5</sup> Wĩhoke Jehova na ngoro yaku yothe,  
na ndũkanehoke ũmenyo waku mwene;

<sup>6</sup> mũmenyithagie mũthiĩre yaku yothe,  
na nĩarĩrũngaga njĩra ciaku.

<sup>7</sup> Tiga kwĩonaga ũrĩ mũũgĩ maitho-inĩ maku mwene;  
wĩtigĩre Jehova na ũtheemage maũndũ marĩa mooru.

<sup>8</sup> Ũndũ ũcio nĩũrĩkũrehagĩra ũgima wa mwĩrĩ,  
na mahĩndĩ maku makoragwo marĩ na hinya.

<sup>9</sup> Tĩĩaga Jehova na ũtonga waku,  
ningĩ ũmũtĩĩage na maciaro mothe ma mbere ma irio  
ciaku cia mĩgũnda;

<sup>10</sup> namo makũmbĩ maku nĩmakaiyũrĩrĩra,  
nayo mĩtũngi yaku ãiyũrĩrĩre ndibei ya mũhihano.

<sup>11</sup> Mũrũ wakwa, tiga kũnyarara ihũũra rĩa Jehova,  
na ndũgathũũre irũithia rĩake,

<sup>12</sup> nĩgũkorwo Jehova arũithagia arĩa endete,  
o ta ũrĩa ithe wa mũndũ arũithagia mũriũ ũrĩa  
akenagĩra.

<sup>13</sup> Kũrathimwo-rĩ, nĩ mũndũ ũrĩa wonete ũũgĩ,  
mũndũ ũcio wĩgĩĩrĩre na ũmenyo,

<sup>14</sup> nĩgũkorwo ũũgĩ nĩ wa bata mũno gũkĩra betha,  
na ũciaraga uumithio ũkĩrĩte wa thahabu.

<sup>15</sup> Ũũgĩ ũrĩ goro gũkĩra ruru iria ndune;

kĩrĩa gĩothe ũngĩrĩrĩria gũtirĩ kĩngĩringithanio  
naguo.

16 Guoko-inĩ gwake kwa ũrĩo harĩ ũingĩ wa matukũ;  
guoko-inĩ gwake kwa ũmotho harĩ na ũtonga na  
gĩtĩio.

17 Mĩthĩire ya ũũgĩ nĩ mĩthĩire ya kwendeka,  
na njĩra ciaguo ciothe nĩ cia thayũ.

18 Ũũgĩ nĩ mũtĩ wa muoyo kũrĩ arĩa maũhĩmbagĩria;  
arĩa megĩagĩra naguo-rĩ, nĩmarĩrathimagwo.

19 Jehova aahandire mĩthingi ya thĩ na ũũgĩ,  
na akĩrũmia igũrũ na ũmenyo wake;

20 ũmenyo wake nĩguo wagayanirie kũrĩa kũriku,  
namo matu magatatagia ime.

21 Mũrũ wakwa tũũria matua mega na ũkũũrani maũndũ,  
ndũkanareke ciehere maitho-inĩ maku;

22 nĩcio igaagũtũũria muoyo, na nĩ ithaga rĩa kũgemagia  
ningo yaku.

23 Ningĩ ũrĩthiia na njĩra yaku ũrĩ na thayũ,  
na kũgũrũ gwaku gũtikahĩngwo;

24 Wakoma-rĩ, ndũgetigĩra;  
wakoma-rĩ, ũrĩkomaga toro mwega.

25 Ndũgetigĩre mwanangĩko wa narua,  
kana kĩhuhũkanio kĩrĩa gĩkoragĩrĩra andũ arĩa aa-  
ganu,

26 nĩgũkorwo Jehova nĩwe ũgaatuika mwĩhoko waku,  
na amenyagĩrĩre kũgũrũ gwaku gũtikanyitwo nĩ  
mũtego.

27 Ndũkanagirĩrĩrie ũndũ mwega ũkinyĩre arĩa  
maagĩrĩrwo nĩgũkinyĩrĩrwo nĩguo,  
rĩrĩa ũrĩ na ũhoti wa kũhingia ũndũ ũcio.

28 Ndũkaneere mũndũ wa itũũra rĩaku atĩrĩ,

“Thiĩ ũgooka rĩngĩ; kũu ũrenda nĩngakũhe rūciũ,”  
o rĩrĩa ũrĩ na kĩndũ kũu hakuhĩ.

<sup>29</sup> Ndũkanaciirĩre gwĩka mũndũ wa itũũra rĩaku ũũru,  
ũcio ũtũũraga hakuhĩ nawe akwĩhokete.

<sup>30</sup> Ndũkanarũithie mũndũ tũhũ,  
rĩrĩa atarĩ ũndũ mũũru agwĩkĩte.

<sup>31</sup> Ndũkanacumĩkĩre maũndũ ma mũndũ wa ngũĩ,  
kana ũthũure njĩra o na ĩmwe yake,

<sup>32</sup> nĩgũkorwo Jehova nĩathũire mũndũ mwaganu,  
no nĩagĩaga ndundu na andũ arĩa arũngĩrĩru.

<sup>33</sup> Nyũmba ya arĩa aaganu ĩtũũraga na kĩrumi kĩa Jehova,  
no mũciĩ wa arĩa athingu nĩaũrathimaga.

<sup>34</sup> Jehova nĩanyũrũragia andũ arĩa manyũrũranagia na  
mwĩtĩio,  
no arĩa menyiihagia nĩamaheaga wega wake.

<sup>35</sup> Andũ arĩa oogĩ magayaga gĩtĩio,  
no andũ arĩa akĩigu magayaga njono.

## 4

### *Ũũgĩ Ũkĩrĩte Indo Ciothe*

<sup>1</sup> Atĩrĩrĩ, inyũ ariũ akwa, ta thikĩrĩriai ũrũtani wa thoguo;  
njiguai nĩguo mwĩgĩire na kũmenya maũndũ.

<sup>2</sup> Tondũ ngũmũhe ũrutani mwega,  
nĩ ũndũ ũcio mĩtigatirike ũrutani wakwa.

<sup>3</sup> Rĩrĩa ndaarĩ mwana nyũmba-inĩ ya baba,  
ndĩ o mũndũ mwĩthĩ, na ndĩ mwana wa mũmwe wa  
maitũ-rĩ,

<sup>4</sup> baba nĩandutire, akĩnjĩra atĩrĩ,  
“Wĩgwatĩre ciugo ciakwa na ngoro yaku yothe;  
rũmia maathani makwa, na nĩũgũtũũra muoyo.

<sup>5</sup> Gĩa na ũũgĩ, gĩa na kũmenya maũndũ;



- ndūkanariganĩrwo nĩ ciugo ciakwa, kana wahũke  
kuuma harĩ cio.
- <sup>6</sup> Ndūkanatirike ũũgĩ, naguo nĩũrĩkũgitagĩra;
- <sup>7</sup> Ũũgĩ ũkĩrĩte indo ciothe; nĩ ũndũ ũcio wĩgĩire na ũũgĩ.  
Ĩĩ, kaba kũruta indo ciaku ciothe wĩgĩire na kũmenya  
maũndũ.
- <sup>8</sup> Tũũgagĩria ũũgĩ mũno, naguo nĩũrĩkwambararagia;  
ũhĩmbagĩrie, naguo nĩũrĩgũtĩĩithagia.
- <sup>9</sup> Nĩũgagwĩkĩra ithaga rĩa ũtugi mũtwe waku,  
na ũkũhe thũmbĩ thaka mũno.”
- <sup>10</sup> Thikĩrĩria, wee mũrũ wakwa, na wĩtĩkĩre ũrĩa ngũkwĩra,  
nĩgeetha mĩaka ya muoyo waku iingĩhe.
- <sup>11</sup> Nguonetie njĩra ya ũũgĩ,  
na ngagũtongoria njĩra-inĩ iria nũngarũ.
- <sup>12</sup> Rĩrĩa ũgũthĩĩ, makinya maku matikahĩngĩcwo;  
rĩrĩa ũkũhanyũka-rĩ, ndũkahĩngwo.
- <sup>13</sup> Rũmia ũrutani wakwa, na ndūkanareke ũkweherere;  
ũgitagĩre wega, nĩgũkorwo nĩguo muoyo waku.
- <sup>14</sup> Ndūkanagerere njĩra ya andũ arĩa aaganu,  
kana ũthĩire njĩra ya andũ arĩa ooru.
- <sup>15</sup> Mĩĩtheemage, na ndūkanamĩgerere;  
mĩhutatĩre, na wĩthĩire na njĩra yaku.
- <sup>16</sup> Nĩgũkorwo andũ arĩa aaganu matingĩkoma nginya  
meeke ũũru;  
mooragwo nĩ toro nginya matũme mũndũ ahĩngwo,  
agwe.
- <sup>17</sup> Marĩiaga irio iria monete na ũmaramari,  
na makanyua ndibei matunyanĩte na hinya.
- <sup>18</sup> Mĩthĩire ya andũ arĩa athingu ihaana ta ũtheri wa  
gũgĩkĩa,  
ũrĩa ũthĩiaga ũgĩthererũkaga nginya mũthenya ba-  
rigici.

- <sup>19</sup> No mĩthiĩre ya andũ arĩa aaganu ĩhaana ta nduma ndumanu;  
o matimenyaga kĩrĩa kĩamahĩnga.
- <sup>20</sup> Mũrũ wakwa, ta thikĩrĩria ũrĩa ngũkwĩra;  
tega gũtũ ũigue ciugo ciakwa.
- <sup>21</sup> Ndũkanareke ciehere maitho-inĩ maku,  
ciigage ngoro-inĩ yaku;
- <sup>22</sup> nĩgũkorwo nĩcio itũũragia arĩa maciĩgwatĩire muoyo,  
na igekĩra mwĩrĩ wao wothe ũgima.
- <sup>23</sup> Makĩria ya macio mothe, rangagĩra ngoro yaku,  
nĩgũkorwo nĩyo gĩthima kĩrĩa gĩtherũkaga muoyo.
- <sup>24</sup> Eheria rũnana kanua-inĩ gaku;  
nacio ndeto cia ũmaramari-rĩ, nĩciikare kũraya na iromo ciaku.
- <sup>25</sup> Maitho maku nĩmarorage na mbere,  
ũcũthagĩrĩrie mbere yaku wega.
- <sup>26</sup> Aragania njĩra iria magũrũ maku marĩthiagĩra,  
na ũthiagĩre o njĩra iria ngiindĩrĩku.
- <sup>27</sup> Ndũkanaahũke na mwena wa ũrĩo kana wa ũmotho;  
eheria kũgũrũ gwaku kuuma ũũru-inĩ.

## 5

*Ũtharia Gũkaananio*

- <sup>1</sup> Mũrũ wakwa, thikĩrĩria ũũgĩ ũyũ wakwa,  
tega gũtũ wega ũigue ciugo ciakwa cia ũtaũku,
- <sup>2</sup> nĩguo ũtũũrie ũbaarĩrĩri,  
nayo mĩromo yaku ĩtũũrie ũmenyo.
- <sup>3</sup> Nĩgũkorwo mĩromo ya mĩtumia mũtharia itaataga ũũkĩ,  
na mĩario yake ĩnyorokete gũkĩra maguta;
- <sup>4</sup> no marigĩrĩrio nĩmũrũrũ ta maaĩ ma nyongo,  
nĩ mũũgĩ ta rũhiũ rwa njora rũrĩa rũũgĩ mbarĩ cieri.
- <sup>5</sup> Magũrũ make maikũrũkaga gĩkuũ-inĩ;

makinya make mathiiaga merekeire o mbĩrĩra.

<sup>6</sup> Ndeciiragia ũhoro wa njĩra ya muoyo;  
njĩra ciake nĩ njogomu, nowe ndooĩ ũguo.

<sup>7</sup> Atĩrĩrĩ, ariũ akwa, ta thikĩrĩriai;  
mũtikanatiganĩrie ũrĩa ngũmwĩra.

<sup>8</sup> Thiiaĩra njĩra ĩrĩ kũraya nake,  
mũtigakuhĩrĩrie mũrango wa nyũmba yake,

<sup>9</sup> nĩguo mũtikaheane hinya wanyu mwega kũrĩ andũ angĩ,  
na mĩaka yanyu kũrĩ mũndũ ũtarĩ tha,

<sup>10</sup> nĩguo ageni matikehũũnie na ũtonga wanyu,  
na kĩrĩa ũnogeire gĩtongie mũciĩ wa mũndũ wa kũngĩ.

<sup>11</sup> Marigĩrĩrio-inĩ ma muoyo waku nĩũgacaaya,  
hĩndĩ ĩrĩa nyama cia mwĩrĩ waku na mwĩrĩ waku  
igaakorwo ithirĩte hinya.

<sup>12</sup> Ũkoiga atĩrĩ, “Hĩ, kaĩ nĩndathũũrĩre gũtaarwo-ĩ!  
Hĩ, kaĩ ngoro yakwa nĩyamenete kũrũithio-ĩ!

<sup>13</sup> Ndingĩathikĩire arutani akwa,  
kana thikĩrĩrie ataarani akwa.

<sup>14</sup> Nĩnginyĩte hũgũrũrũ-inĩ cia mwanangĩko,  
ndĩ o gatagatĩ-inĩ ga kũũngano gĩothe.”

<sup>15</sup> Atĩrĩrĩ, nyuuaga maaĩ ma itangi rĩaku we mwene,  
maaĩ marĩa mathereraga moimĩte gĩthima-inĩ gĩaku  
mwene.

<sup>16</sup> Nĩ kwagĩrĩire ithima ciaku ciunagĩre maaĩ barabara-inĩ,  
kana tũrũũ twaku tuunagĩre ihaaro-inĩ cia mũingĩ?

<sup>17</sup> Nĩmagĩtũũre marĩ maku wiki,  
matigatuĩke maku na mũndũ wa kũngĩ o na rĩ.

<sup>18</sup> Gĩthima gĩaku kĩrorathimwo,  
nawe ũkenagĩre mũtumia wa ũnini waku.

<sup>19</sup> Athakarĩte ta thwariga ya mũgoma,  
akaagĩra ta gathiiya ka mũgoma:

kīiganagwo nĩ nyondo ciake hĩndĩ ciothe,  
ũkenagio nĩ wendo wake hĩndĩ ciothe.

<sup>20</sup> Mũrũ wakwa, nĩ kīĩ kīngītũma ũkenio nĩ mūtumia  
mũtharia?

Nĩ kīĩ kīngītũma ũhĩmbĩrie gĩthũri kĩa mūtumia wa  
mũndũ ũngĩ?

<sup>21</sup> Nĩgũkorwo mĩthiĩre ya mũndũ nĩyonagwo nĩ Jehova,  
nake nĩatuĩragia njĩra ciake ciothe.

<sup>22</sup> Cĩĩko njũru cia mũndũ mwaganu nĩcio imũtegaga;  
nga cia mehia make nĩcio imuohaga, ikamũrũmia  
biũ.

<sup>23</sup> Mũndũ ũcio nĩagaakua nĩ kwaga ũtaaro,  
akoora nĩ ũndũ wa ũrimũ wake mũnene.

## 6

### *Gũkaania Andũ Kũrũmĩrĩra Ũrimũ*

<sup>1</sup> Mũrũ wakwa, ũngĩkorwo ũigĩte kīndũ gĩa kũrũgamĩrĩra  
thiirĩ wa mũndũ wa itũũra rĩaku,  
ũkorwo atĩ nĩwe ũtuĩkĩte wa kũmũrĩhĩra thiirĩ harĩ  
mũndũ ũngĩ-rĩ,

<sup>2</sup> ũngĩkorwo ũtegeetwo nĩ ũrĩa uugĩte,  
ũkagwatithio nĩ ciugo cia kanua gaku-rĩ,

<sup>3</sup> gĩĩke atĩrĩ, mũrũ wakwa, nĩguo wĩteithũre,  
kuona atĩ nĩũgwĩte moko-inĩ ma mũndũ wa itũũra  
rĩaku:

Thiĩ wĩnyĩihie wee mwene;  
mũthaithe mũno akuohere.

<sup>4</sup> Ndũkareke maitho maku mone toro,  
kana ũreke imone ciaku icũnge.

<sup>5</sup> Wĩteithũre o ta ũrĩa thwariga iĩteithũraga kuuma moko-  
inĩ ma mũguĩmi,  
o na kana ta ũrĩa nyoni iĩteithũraga kuuma mũtego-  
inĩ wa mũtegi.

- <sup>6</sup> Thiĩ harĩ thigiriri, wee kīgũũta gĩkĩ;  
ũcũũranie mītugo yayo nĩguo ũũhĩge!
- <sup>7</sup> Ndĩrĩ mūnene,  
kana mūmĩrũgamĩrĩri,  
o na kana mūmĩathi,
- <sup>8</sup> no nĩĩgagĩra mũthiithũ wa irio hĩndĩ ya riũa,  
na ĩgacookanĩrĩria irio ciayo hĩndĩ ya magetha.
- <sup>9</sup> Ũgũkoma hau nginya-rĩ, wee kīgũũta gĩkĩ?  
Ũrĩũkĩra rĩ, ũtĩge toro waku?
- <sup>10</sup> Komakoma gatoro kanini, na ũcũngacũnge hanini,  
na ũkũnje moko hanini nĩguo ũhurũke;
- <sup>11</sup> atĩrĩ, ũthĩĩni ũgaagũkorerera ta mũitũ,  
ũkorererwo nĩ wagi ũhaana ta mũndũ wĩohete indo  
cia mbaara.
- <sup>12</sup> Mũndũ kĩmaramari na mwaganu-rĩ,  
ũrĩa ũthiĩaga akĩaragia ndeto itarĩ nũngĩrĩru,  
<sup>13</sup> ũcio uunagĩra andũ riitho,  
na akaheenereria andũ na makinya make,  
o na akaheneria andũ na ciara ciake-rĩ,
- <sup>14</sup> ũcio ũthugundaga ũũru arĩ na maheeni ngoro-inĩ yake:  
ũcio hĩndĩ ciothe ahuraga maũndũ ma nyamũkano.
- <sup>15</sup> Nĩ ũndũ ũcio mũtino ũkaamũhubanĩria o rĩmwe  
aterĩgĩrĩire;  
mwanangĩko ũtarĩ kĩhonia nĩũkamũniina biũ.
- <sup>16</sup> Kũrĩ maũndũ matandatũ mathũirwo nĩ Jehova,  
ĩĩ, o na nĩ mũgwanja marĩa onaga marĩ magigi, nĩmo:  
<sup>17</sup> maitho ma mwĩtĩio,  
na rũrĩmĩ rũrĩa rũheenanageria,  
na moko marĩa maitaga thakame ya andũ matehĩtie,  
<sup>18</sup> na ngoro ĩrĩa ĩthugundaga maũndũ ma waganu,  
na magũrũ marĩa mateng'eraga gũthiĩ gwĩka ũũru,

<sup>19</sup> na mũira ũtarĩ wa ma ũrĩa ũthothoraga ndeto cia  
maheeni,  
o na mũndũ ũrĩa ũrehaga nyamũkano gatagatĩ ka  
andũ a nyina ũmwe.

*Gũkaanio ũtharia*

- <sup>20</sup> Mũrũ wakwa, tũũra ũrũmĩtie maathani ma thoguo,  
na ndũgatirike ũrutani wa maitũguo.
- <sup>21</sup> Moherere ngoro-inĩ yaku nginya tene;  
makundike marigiicĩrie ngingo yaku.
- <sup>22</sup> Rĩrĩa ũgũthĩ-rĩ, nĩmarĩgũtongoragia;  
wakoma-rĩ, nĩmarĩkũmenyagĩrĩa;  
na rĩrĩa warahũka-rĩ, nĩmarĩkwaragĩria.
- <sup>23</sup> Nĩgũkorwo maathani maya nĩ tawa,  
na ũrutani ũyũ nĩ ũtheri,  
namo mataaro ma kũrũnga mũndũ-rĩ,  
nĩmo njĩra ya muoyo,
- <sup>24</sup> magakweheragia harĩ mũndũ-wa-nja ũcio mwaganu,  
na magakũhonokia kuuma kũrĩ rũrĩmĩ rũnyoroku  
rwa mũtumia ũcio ng'enyũ.
- <sup>25</sup> Ndũkerirĩrie ũthaka wake ngoro-inĩ yaku,  
kana ũreke akũguucĩrĩrie na maitho make,
- <sup>26</sup> nĩgũkorwo mũmaraya atũmaga mũndũ athĩne nginya  
ahooyage kenyũ ka mũgate,  
na mũtumia mũtharia aguĩmaga muoyo waku guo  
mwene.
- <sup>27</sup> Mũndũ no atahĩre mwaki gĩthũri-inĩ gĩake,  
na nguo ciale itihĩe?
- <sup>28</sup> Mũndũ no agerere igũrũ rĩa makara marĩ na mwaki,  
na makinya make matihĩe?
- <sup>29</sup> ũguo no taguo mũndũ ũrĩa ũkomaga na mũtumia wa  
mũndũ ũngĩ atarĩ;  
gũtirĩ mũndũ ũngĩmũhutia na ndaherithio.

- <sup>30</sup> Andũ matimenaga mũici angĩkorwo aiyĩte  
nĩguo eniinĩre ng'aragu rĩrĩa arĩ mũhũũtu.
- <sup>31</sup> No rĩrĩ, angĩnyitwo-rĩ, no nginya arĩhe maita mũg-  
wanja,  
o na angĩkorwo ekũriha na ũtonga wa nyũmba yake  
wothe.
- <sup>32</sup> No mũndũ ũrĩa ũtharagia nĩagĩte wĩciirio;  
ũrĩa wotho wĩkaga ũguo nĩwe mwene wĩyanangaga.
- <sup>33</sup> Nguraro na kwĩnyararithia nĩcio igai rĩake,  
na cio thoni icio ciake gũtirĩ hĩndĩ igaathario ithire;
- <sup>34</sup> nĩgũkorwo ũiru nĩguo warahũraga mang'ũrĩ ma mũthu-  
uri,  
na ndakaigua tha akĩrĩhĩria.
- <sup>35</sup> Ndagetĩkĩra irĩhi o na rĩrĩkũ;  
nĩakaarega ihaki o na rĩrĩ inene atĩa.

## 7

*Gũkaanio kũgĩa Ndũgũ na Mũndũ-wa-Nja Mũtharia*

- <sup>1</sup> Mũrũ wakwa, tũũra ũrũmĩtie ciugo ciakwa,  
na wĩgĩre maathani makwa thĩinĩ waku.
- <sup>2</sup> Rũmia maathani makwa,  
na nĩũgatũũra muoyo;  
gitagĩra morutani makwa o ta kũuma kĩa riitho rĩaku.
- <sup>3</sup> Mohagĩrĩre ciara-inĩ ciaku;  
ũmaandike kĩhengere-inĩ kĩa ngoro yaku.
- <sup>4</sup> Īra ũũgĩ atĩrĩ, “Wee nĩwe mwarĩ wa maitũ,”  
naguo ũtaũku ũwĩtage mũndũ wa nyũmba yanyu;
- <sup>5</sup> nĩcĩrĩkweheragia harĩ mũndũ-wa-nja ũcio mũtharia,  
o na kuuma kũrĩ mũtumia ũcio ũtarĩ mwĩhokeku,  
hamwe na ciugo ciake cia kũheenaniĩrĩa.
- <sup>6</sup> Ndĩ ndirica-inĩ ya nyũmba yakwa-rĩ,  
nĩndacũthĩrĩirie na nja kamwanya-inĩ,
- <sup>7</sup> ngĩona kĩmwana gatagatĩ ka arĩa matarĩ oogĩ,

- na ngĩkũũrana gatagatĩ ka aanake,  
mũndũ mwĩthĩ ũtaarĩ na ũũgĩ wa gũkũũrana  
maũndũ.
- <sup>8</sup> Aikũrũkaga na njĩra ĩrĩa yarĩ hakuhĩ na koine ya kwa  
mũndũ-wa-nja ũcio,  
agĩthiĩ na njĩra ĩyo yerekeire na gwake mũciĩ,  
<sup>9</sup> na kwarĩ na mairia o kahwaĩ-inĩ gũgĩtukatuka,  
gũkĩambĩrĩria kũgĩa nduma ya ũtukũ.
- <sup>10</sup> Na rĩrĩ, hagĩũka mũndũ-wa-nja kũmũtũnga,  
wehumbĩte nguo ta mũmaraya, arĩ na wara ngoro-  
inĩ.
- <sup>11</sup> (Nĩ mũnegeni na mũng'athia,  
na magũrũ make matikiragĩrĩria mũciĩ;  
<sup>12</sup> rĩmwe arĩ njĩra-inĩ, na rĩrĩa rĩngĩ arĩ ihaaro-inĩ,  
ehithagĩre andũ koine-inĩ ciothe cia njĩra.)
- <sup>13</sup> Nake akĩnyiita mwanake ũcio, akĩmũmumunya,  
na akĩmwĩra atĩrĩ ategũconoka,
- <sup>14</sup> “Ndĩ na maruta ma ngwatanĩro mũciĩ,  
tondũ ũmũthĩ nĩhingirie mũĩhĩtwa yakwa.
- <sup>15</sup> Nĩ ũndũ ũcio ndoimagara, ndooka gũgũtũnga;  
ngũgũcarĩtie mũno, na rĩu nĩndakuona!
- <sup>16</sup> Nĩnjarĩte ũrĩrĩ wakwa  
na macuka ma gatani ma marangi kuuma Misiri.
- <sup>17</sup> Ũrĩrĩ ũcio wakwa nĩndĩũitĩrĩrie indo nungi wega ta  
manemane,  
na thubiri, o na mũndarathini.
- <sup>18</sup> Ũka twĩhũũnie wendo nginya rũciini;  
reke twĩkenie na wendo!
- <sup>19</sup> Mũthuari wakwa ndarĩ mũciĩ;  
nĩathiĩte rũgendo rũraihi.
- <sup>20</sup> Nĩathiire na mũhuko wake ũiyũrĩte mbeeca,  
na akainũka mũciĩ o rĩrĩa mweri ũkaiganana.”



- <sup>21</sup> Agĩkĩmũheenereria na ciugo, akĩmũhĩtithia;  
agĩkĩmuuha na mĩario yake mĩnyoroku.
- <sup>22</sup> O rĩmwe akĩmũrũmĩrĩra ta ndegwa ĩgĩthĩ gũthĩnjwo,  
kana ta thwariga ĩgĩtoonya kĩaana-inĩ kĩa mũtego,
- <sup>23</sup> nginya akaaya gũtheecwo ini nĩ mĩguĩ,  
akahaana ta nyoni ĩguthũkĩte mũtego-inĩ,  
ĩtekũmenya o na hanini atĩ ũndũ ũcio no ũmĩrute  
muoyo.
- <sup>24</sup> Atĩrĩrĩ, ariũ akwa, ta thikĩrĩriai;  
tegai matũ mũigwe ũrĩa ngũmwĩra.
- <sup>25</sup> Mũtikanareke ngoro cianyu ĩrũmĩrĩre mĩthiĩre yake,  
kana mũingĩre njĩra-inĩ ciake.
- <sup>26</sup> Nĩ andũ aingĩ arĩkĩtie kũrũnda;  
arĩa oragĩte nĩ kĩrĩndĩ kĩingĩ mũno.
- <sup>27</sup> Nyũmba yake nĩ njĩra njariĩ ya gũthiĩ mbĩrĩra,  
nayo yerekagĩria andũ nyũmba-inĩ cia gĩkuũ.

## 8

### *Ũũgĩ Gwĩtana*

- <sup>1</sup> Githĩ ũũgĩ ndareetana?  
Githĩ ũtaũku ndaranĩrĩra na mũgambo wake?
- <sup>2</sup> Njĩra-inĩ kũrĩa gũtũũgĩru, na magomano-inĩ ma njĩra-rĩ,  
nĩho ũũgĩ arũgamĩte;
- <sup>3</sup> ningĩ hakuhĩ na ihingo iria cierekeire itũũra inene,  
o hau matoonyero-inĩ-rĩ, nĩho araanĩrĩra akoiga atĩrĩ:
- <sup>4</sup> “Inyuĩ andũ nĩ inyuĩ ndĩreeta;  
ndĩraanĩrĩra na mũgambo wakwa kũrĩ andũ othe a  
thĩ.
- <sup>5</sup> Inyuĩ arĩa mũtarĩ na ũũgĩ, gĩai na ũbaarĩrĩri,  
inyuĩ arĩa akĩigu, gĩai na ũtaũku.
- <sup>6</sup> Thikĩrĩriai, nĩgũkorwo ndĩ na maũndũ ma bata ngwarĩa;

ngūtumūra mĩromo yakwa njarie maũndũ marĩa  
magĩĩire.

<sup>7</sup> Kanua gakwa kaaragia ũhoru wa ma,  
nĩgũkorwo mĩromo yakwa nĩthũire waganu mũno ta  
kĩndũ kĩrĩ magigi.

<sup>8</sup> Ciugo ciothe cia kanua gakwa nĩ cia ũthingu;  
gũtirĩ o na kiugo kĩmwe gĩacio kĩogomu kana gĩa  
kũhĩtithania.

<sup>9</sup> Kũrĩ arĩa makũũranaga maũndũ ciugo ciothe nĩci-  
agĩĩire;  
itirĩ mahĩtia kũrĩ arĩa marĩ na ũmenyo.

<sup>10</sup> Thuurai mataaro makwa handũ ha betha,  
mũthũure ũmenyo handũ ha thahabu ĩrĩa njega  
mũno,

<sup>11</sup> nĩgũkorwo ũũgĩ nĩ wa goro gũkĩra ruru iria ndune,  
na gũtirĩ kĩndũ ũngĩrirĩria kĩngĩringithanio nago.

<sup>12</sup> “Nĩ ũũgĩ-rĩ, ndũũranagia na ũbaarĩrĩri;  
nĩndĩgwatĩire ũmenyo o na gũthugunda maũndũ  
mega.

<sup>13</sup> Gwĩtigĩra Jehova nĩgũthũũra ũũru;  
nĩthũire mwĩtĩĩo na mwĩtũũgĩrio,  
na mĩtugo mĩũru na mĩario ya waganu.

<sup>14</sup> Kĩrĩra na ũũgĩ wa gũkũũrana maũndũ nĩ ciakwa;  
nĩ ndĩ na ũtaũku, na ndĩ na ũhoti.

<sup>15</sup> Athamaki mathamakaga nĩ ũndũ wa hinya wakwa  
nao aathani magathondeka mawatho ma kĩhoto;

<sup>16</sup> anene mathamakaga nĩ ũndũ wa hinya wakwa,  
o ũndũ ũmwe na arĩa othe marĩ igweta arĩa  
maathanaga gũkũ thĩ.

<sup>17</sup> Nĩnyendete arĩa manyendete,  
nao arĩa manjaragia na kĩyo nĩmanyonaga.

<sup>18</sup> Ũtonga na gĩtĩĩo cionekaga harĩ nĩ,  
o hamwe na ũtonga wa gũtũũra, na ũgaacĩru.

- 19 Maciaro makwa nĩ mega gũkĩra thahabu ĩrĩa therie;  
uumithio wakwa nĩũkĩrĩte betha ĩrĩa njega.
- 20 Nĩĩ thiiaga na njĩra ya ũthingu,  
ngathiĩra o njĩra-inĩ cia kĩhotoo,
- 21 ngĩheaga andũ arĩa manyendete ũtonga,  
na ngaiyũragia igĩĩna ciao.
- 22 “Jehova aanyũmbire o kĩambĩrĩria-inĩ kĩa wĩra wake,  
mbere ya mawĩra make ma tene;
- 23 ndaathuurirwo kuuma tene wa tene,  
kuuma o kĩambĩrĩria, thĩ ĩtarĩ yagĩa.
- 24 Rĩrĩa gũtaagĩte maria manene-rĩ, nĩguo ndaciarirwo,  
o hĩndĩ ĩrĩa gũtaarĩ matherũkĩro maiyũrĩte maaĩ;
- 25 ndaciarirwo irĩma itanahaandwo harĩa irĩ,  
na tũrĩma tũtanagĩa,
- 26 we atanoomba thĩ kana ithaka ciayo,  
o na kana rũkũngũ o ruothe rwa thĩ.
- 27 Nĩĩ ndaarĩ o kuo hĩndĩ ĩrĩa aathondekire igũrũ na  
akĩrĩĩga handũ ha rĩo,  
hĩndĩ ĩrĩa eekĩrĩre rũkiriri rwa kũrĩa kũriku,
- 28 rĩrĩa aahaandire matu kũu igũrũ,  
na akĩrũmia ithima cia kũrĩa kũriku wega,
- 29 rĩrĩa eekĩrĩre mũhaka wa iria  
nĩguo maaĩ matikanae kwagarara watho wake,  
na rĩrĩa aahandire mũthingi ya thĩ.
- 30 Hĩndĩ ĩyo ndaarĩ o hakuhĩ nake ndĩ ta mũbundi  
mũũgĩ.
- Ndaaiyũrĩtwo nĩ gĩkeno mũthenya o mũthenya,  
na ngakenaga hĩndĩ ciothe ndĩ mbere yake,
- 31 ngakenagĩra thĩ yake yothe,  
na ngakenagio nĩ andũ othe a thĩ.
- 32 “Atĩrĩrĩ ariũ akwa, ta thikĩrĩriai;  
kũrathimwo nĩ arĩa marũmagia njĩra ciakwa.

- <sup>33</sup> Ta thikĩrĩrai mataaro makwa nĩguo mũhĩge;  
mũtikamarege.
- <sup>34</sup> Kũrathimwo nĩ mũndũ ũrĩa ũnjiguaga,  
agacũthagĩrĩria mĩrango-inĩ yakwa o mũthenya,  
akanjetagĩrĩra hingĩro-inĩ cia mĩrango yakwa.
- <sup>35</sup> Nĩgũkorwo ũrĩa wothe ũgĩte na nĩ nĩ muoyo agĩte  
naguo,  
nake akagĩa na agetikĩrĩka harĩ Jehova.
- <sup>36</sup> No ũrĩa wothe ũhĩtanĩtie na nĩ nĩ ũũru eĩkaga;  
nao arĩa othe maathũire nĩ gĩkuũ mendete.”

## 9

*Ũũgĩ na Ũkĩgu Gwĩtana*

- <sup>1</sup> Ũũgĩ nĩakĩte nyũmba yake;  
nĩaicũhĩtie itugĩ ciayo mũgwanja.
- <sup>2</sup> Nĩahaarĩirie nyama, na akahaarĩria ndibei,\*  
o na akaara metha yake.
- <sup>3</sup> Nĩatũmĩte ndungata ciake cia airĩtu nja,  
na nĩaretana arĩ harĩa hatũũgĩru mũno itũũra-inĩ  
rĩrĩa inene, akoiga atĩrĩ:
- <sup>4</sup> “Andũ arĩa othe matarĩ na ũũgĩ nĩmoke gũkũ!”  
Ningĩ akeera andũ arĩa maagĩite ũtaũku atĩrĩ,
- <sup>5</sup> Ũkai mũrie irio ciakwa,  
na mũnyue ndibei irĩa ndimũthondekeire.
- <sup>6</sup> Tiganai na mĩthiire yanyu ĩtarĩ ya ũũgĩ, na nĩmũgũtũũra  
muoyo;  
cookai gũthiia na njĩra ya ũtaũku.
- <sup>7</sup> “Ũrĩa wothe ũtaaraga mũnyũrũrania eĩtagĩria irumi;  
na ũrĩa wothe ũkaanagia mũndũ mwaganu egĩragĩra  
njono.

---

\* 9:2 Ndibei nĩyatukanagio na indo ingĩ ta manemane nĩgeetha ĩcame wega.

- <sup>8</sup> Ndūkanataare mūnyūrūrania, nīguo ndagagūthūūre;  
kaania mūdū mūūgī, nake nīegūkwenḁa.
- <sup>9</sup> Taara mūdū mūūgī na nīegūkīrīrīria kūūhīga;  
mūdū mūthingu mūrute, na nīekuongerera ūūgī  
wake.
- <sup>10</sup> “Kīambīrīria kīa ūūgī nī gwītīgīra Jehova,  
na kūmenya Ūrīa Mūtheru nīkuo gūtaūkīrwo.
- <sup>11</sup> Nīgūkōrwo nī ūndū wakwa matukū maku  
nīmakaingīha,  
na wongererwo mīaka ya gūtūūra muoyo.
- <sup>12</sup> Ūngīkorwo ūrī mūūgī-rī, ūūgī waku nīūgakūguna;  
na ūngīkorwo ūrī mūnyūrūrania-rī, we nowe ūkaan-  
yariirīka.”
- <sup>13</sup> Mūdū-wa-nja ūrīa wītagwo Mūkīigu nī wa inegene;  
we ndarī mūtugo, na ndarī ūmenyo.
- <sup>14</sup> Aikaraga thī mūrango-inī wa nyūmba yake,  
agaikarīra gītī harīa hatūūgīru mūno itūūra-inī rīrīa  
inene,
- <sup>15</sup> ageetaga arīa marehītūkīra,  
arīa marethīira na njīra ciao.
- <sup>16</sup> Ameeraga atīrī, “Andū arīa othe matarī na ūūgī nīmoke  
gūkū!”  
Nao arīa maagīite ūtaūku akameera atīrī:
- <sup>17</sup> “Maaī ma kūiya marī mūrīo;  
o na irio iria irīagīrwo hitho-inī irī cama!”
- <sup>18</sup> No andū acio matikoragwo makīmenya atī arīa akuū  
marī kūu,  
na atī ageni ake marī o kūrīa kūriku mbīrīra-inī.

Ici nĩ Thimo cia Solomoni:

- <sup>1</sup> Mwana mũũgĩ atũmaga ithe akene,  
no mwana mũkĩgu atũũragia nyina na kĩaha.
- <sup>2</sup> Mĩthiithũ yumanĩte na ungumania ndĩrĩ kĩguni,  
no ũthingu ũkũũraga mũndũ kuuma kũrĩ gĩkuũ.
- <sup>3</sup> Jehova ndarekagĩrĩria mũndũ mũthingu ahũte,  
no nĩamarigagĩrĩria merirĩria ma mũndũ mwaganu.
- <sup>4</sup> Moko ma kĩgũũta matũmaga mũndũ athiĩne,  
no moko ma mũndũ ũrĩ kĩyo marehaga ũtonga.
- <sup>5</sup> Ũrĩa ũcookanagĩrĩria irio hĩndĩ ya riũa nĩ mwana mũũgĩ,  
no ũrĩa ũkomaga hĩndĩ ya magetha nĩ mwana wa  
kũrehe thoni.
- <sup>6</sup> Mũtwe wa mũndũ mũthingu ũikaraga ũhumbĩrĩtwo nĩ  
irathimo,  
no kanua ka mũndũ mwaganu kaiyũraga ngũĩ.
- <sup>7</sup> Kĩririkano kĩa mũndũ mũthingu gĩgatuĩka kĩrathimo,  
no rĩitwa rĩa mũndũ mwaganu nĩrĩkabutha.
- <sup>8</sup> Mũndũ ũrĩa ũrĩ na ũũgĩ wa ngoro nĩetĩkagĩra mawatho,  
no mũndũ wa kũhũhũtika nĩakanangĩka.
- <sup>9</sup> Mũndũ wa mĩthiĩre mĩrũngĩrĩru athiĩaga ategwĩtigĩra  
ũgwati,  
no mũndũ ũrĩa ũrĩ mĩthiĩre mĩogomu nĩakamenyeka.
- <sup>10</sup> Mũndũ ũrĩa uunagĩra ũngĩ riitho na rũnano nĩarehage  
kĩaha,  
na mwaria mũkĩgu nĩakanangĩka.

- <sup>11</sup> Kanua ka mündũ mũthingu nĩ gĩthima kĩa muoyo,  
no kanua ka mündũ mwaganu kaiyũraga ngũĩ.
- <sup>12</sup> Rũmena rũrehaga nyamũkano,  
no wendani ũhumbagĩra ũũru wothe.
- <sup>13</sup> Ũũgĩ ũkoragwo mĩromo-inĩ ya mündũ ũrĩa mũkũũrani  
maũndũ,  
no mündũ ũrĩa ũtooĩ gũkũũrana maũndũ aagĩrĩrwo  
nĩ rũthanju ciande-inĩ ciake.
- <sup>14</sup> Andũ oogĩ meigagĩra ũmenyo,  
no kanua ga kĩrimũ keĩtagĩria mwanangĩko.
- <sup>15</sup> Indo cia itonga nĩ gĩtũũro kĩa kĩirigĩre na hinya,  
no ũkĩa nĩguo mwanangĩko wa andũ arĩa athĩini.
- <sup>16</sup> Mũcaara wa andũ arĩa athingu ũmarehagĩra muoyo,  
no indo iria cionagwo nĩ andũ arĩa aaganu imare-  
hagĩra iherithia.
- <sup>17</sup> Mündũ ũrĩa ũiguaga agĩtaarwo arĩ njĩra-inĩ ya muoyo,  
no mündũ ũrĩa ũregaga kũrũithio-rĩ, nĩahĩtithagia  
andũ arĩa angĩ.
- <sup>18</sup> Mündũ ũrĩa ũhithaga rũmena rwake aaragia na mĩromo  
ya maheeni,  
na ũrĩa wothe ũcambanagia nĩ mündũ mũkĩngu.
- <sup>19</sup> Rĩrĩa ciugo ciaingĩha mehia matiagaga,  
no mündũ ũrĩa ũkiraga nĩ mũũgĩ.
- <sup>20</sup> Rũrĩmĩ rwa mündũ mũthingu nĩ betha njega,

no ngoro ya mündũ mwaganu ndĩrĩ bata.

<sup>21</sup> Mĩromo ya arĩa athingu ãhũnagia andũ aingĩ,  
no andũ akĩigu makuaga nĩ kwaga gũkũũrana  
maũndũ.

<sup>22</sup> Kĩrathimo kĩa Jehova nĩkĩo kĩrehaga ũtonga,  
na ndarĩ kĩaha onganagĩrĩria nakĩo.

<sup>23</sup> Mündũ mũkĩigu akenagĩra mĩtugo mĩũru,  
no mündũ ũrĩ na ũtaũku akenagĩra ũũgĩ.

<sup>24</sup> Kĩrĩa mündũ mwaganu etigagĩra nĩkĩo gĩkaamũkora,  
na kĩrĩa mündũ mũthingu eriragĩria nĩkĩo akaaheo.

<sup>25</sup> Kĩhuhũkanio kĩaahĩtũka andũ arĩa aaganu maticookaga  
kuoneka,  
no andũ arĩa athingu mehaandaga wega nginya tene.

<sup>26</sup> Ta ũrĩa thiki ĩgagatagĩra magego, na ndogo ĩkarũrĩra  
maitho-rĩ,  
noguo kĩgũũta kĩaana kũrĩ arĩa magĩtũmaga.

<sup>27</sup> Gwĩtigĩra Jehova-rĩ, kuongagĩrĩra mündũ matukũ ma  
gũtũũra muoyo,  
no mĩaka ya mündũ mwaganu nĩkũnyiihio ĩnyiiha-  
gio.

<sup>28</sup> Itanya rĩa mündũ mũthingu nĩ gĩkeno,  
no kĩrĩgĩrĩro kĩa mündũ mwaganu no gĩa tũhũ.

<sup>29</sup> Njĩra ya Jehova nĩ rĩũrĩro rĩa andũ arĩa athingu,  
no nĩ mwanangĩko harĩ arĩa mekaga ũũru.



- <sup>30</sup> Mündũ ũrĩa mũthingu ndarĩ hĩndĩ akaamunywo,  
no ũrĩa mwaganu ndagatũũra thĩinĩ wa bũrũri.
- <sup>31</sup> Kanua ka mündũ ũrĩa mũthingu karehaga ũũgĩ,  
no rũrĩmĩ rwa ũtũrĩka nĩrũkaniinwo.
- <sup>32</sup> Mĩromo ya mündũ mũthingu nĩyũũĩ kwaria ndeto iria  
ciagĩrĩire,  
no kanua ka ũrĩa mwaganu kaaragia o rũtũrĩko.

## 11

- <sup>1</sup> Ratiri itarĩ cia ma nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ Jehova,  
no nĩakenagĩra mahiga ma gũthima marĩa  
maigananu.
- <sup>2</sup> Rĩrĩa mwĩtĩio woka, ũrũmagĩrĩrwo nĩ thoni,  
no kwĩnyiihia kũrehaga ũũgĩ.
- <sup>3</sup> Ũrũngĩrĩru wa arĩa marũgamĩte wega nĩũmonagĩrĩria  
njĩra,  
no andũ arĩa matarĩ ehokeku, nĩmanangagwo nĩ  
ũhinga wao.
- <sup>4</sup> Ũtonga ndũrĩ kĩguni mũthenya wa mang'ũrĩ,  
no ũthingu nĩũkũũraga mündũ kuuma kũrĩ gĩkuũ.
- <sup>5</sup> ũthingu wa andũ arĩa matarĩ na ũcuuke ũmathondek-  
agĩra njĩra nũngarũ,  
no andũ arĩa aaganu magũithagio nĩ waganu wao  
ene.
- <sup>6</sup> ũthingu wa andũ arĩa arũngĩrĩru nĩũmahonokagia,

no andũ arĩa matarĩ ehokeku nĩmategagwo nĩ  
merirĩria mao mooru.

<sup>7</sup> Hĩndĩ ĩrĩa mũndũ mwaganu aakua, kĩĩrĩgĩrĩro gĩake  
nĩgũthira gĩthiraga;  
kĩrĩa gĩothe eerĩgĩĩre kuuma kũrĩ ũhoti wake gĩtuĩk-  
aga o tũhũ.

<sup>8</sup> Mũndũ ũrĩa mũthingu nĩahonokagio kuuma thĩĩna-inĩ,  
naguo ũgaacookerera ũrĩa mwaganu.

<sup>9</sup> Mũndũ ũtetigĩrĩte Ngai nĩanangaga mũndũ wa itũũra na  
kanua gake,  
no arĩa athingu nĩmetharaga nĩ ũndũ wa ũmenyo.

<sup>10</sup> Rĩrĩa andũ arĩa athingu magaacĩra, itũũra nĩgũkena  
rĩkenaga;  
rĩrĩa andũ arĩa aaganu maathira, nĩkũrũhio kũrũũha-  
gio.

<sup>11</sup> Itũũra inene nĩrĩtũũgagĩrio nĩ ũndũ wa kĩrathimo kĩa  
andũ arĩa arũngĩrĩru,  
no nĩrĩanangagwo nĩ kanua ka andũ arĩa aaganu.

<sup>12</sup> Mũndũ ũtarĩ ũũgĩ wa gũkũũrana maũndũ anyũrũragia  
mũndũ wa itũũra rĩake,  
no mũndũ ũrĩ na ũtaũku nĩ gwĩkirĩra ekiragĩra.

<sup>13</sup> Mũndũ wa mũhuhu nĩoimagia ndeto cia ndundu nja,  
no mũndũ mwĩhokeku nĩaigaga hitho.

<sup>14</sup> Bũrũri ũngĩaga ũtongoria mwega nĩkũgũa ũgũũaga,  
no ataarani aingĩ matũmaga kũgĩe na ũhootani kũna.

- 15 Mündũ ũrĩa ũrũgamagĩrĩa thiiĩ wa mündũ ũngĩ ti-  
itherũ nĩagathĩĩnĩka,  
no mündũ ũrĩa wotho wagaga kũrũgamĩrĩa mündũ  
thiiĩ atũũraga na thayũ.
- 16 Mündũ-wa-nja mũtaana nĩegĩagĩra gĩtĩio,  
no arũme arĩa matarĩ tha no ũtonga magĩaga naguo.
- 17 Mündũ mũtaana egunaga we mwene,  
no mündũ ũtarĩ tha erehagĩra thĩĩna we mwene.
- 18 Mündũ mwaganu athũkũmaga mũcaara wa kũmũhee-  
nia,  
no ũrĩa ũhaandaga ũthingu nĩagethaga irĩhi rĩa ma.
- 19 Mündũ ũrĩa mũthingu kũna nĩagatũũra muoyo,  
no mündũ ũrĩa ũrũmagĩrĩa waganu nĩ gũkua  
agaakua.
- 20 Andũ arĩa marĩ ngoro ya rũtũrĩko nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi  
harĩ Jehova,  
no nĩakenagio nĩ andũ arĩa njĩra ciao itarĩ ũcuuke.
- 21 Ti-itherũ mündũ mwaganu ndakaaga kũherithio,  
no andũ arĩa athingu nĩmakahonokio.
- 22 Mündũ-wa-nja mũthaka ũtarĩ ũgereri  
ahaana ta gĩcũhĩ gĩa thahabu kĩrĩ iniũrũ-inĩ rĩa  
ngũrwe.
- 23 Wendi wa mündũ mũthingu ũrĩkagĩrĩa o wega-inĩ,  
no kĩĩrĩgĩrĩro kĩa mündũ ũrĩa mwaganu kĩrĩkagĩrĩa  
mang'ũrĩ-inĩ.

- <sup>24</sup> Kūrĩ mündũ ũheanaga na ũtaana, nake agakĩrĩrĩria  
kũgĩa na indo;  
ũngĩ atuĩkaga mũkarĩ mũno, no agathiĩ o na mbere  
gũthĩina.
- <sup>25</sup> Mündũ mũtaana nĩakagaacĩra;  
ũrĩa ũnyootoraga arĩa angĩ o nake mwene nĩakany-  
ootorwo.
- <sup>26</sup> Mündũ ũrĩa ũregaga kwenderia andũ mbembe iria  
aigĩte nĩarumagwo nĩ andũ,  
no mündũ ũrĩa ũciendagia, kĩrathimo kĩrĩkoragwo  
mũtwe-inĩ wake.
- <sup>27</sup> Mündũ ũrĩa ũcaragia maündũ mega arĩonaga o wega,  
no ũrĩa ũcaragia maündũ mooru no mo marĩmũkor-  
aga.
- <sup>28</sup> Mündũ ũrĩa wothe wĩhokaga ũtonga wake nĩkũgĩa  
akaagĩa,  
no arĩa athingu makaagaacĩra ta ithangũ rĩrĩa iruru.
- <sup>29</sup> Mündũ ũrĩa ũnyamaragia mũcĩĩ wake akaagaya o  
rũhuho,  
nake mündũ mũkĩigu agaatuĩka ndungata ya ũrĩa  
mũũgĩ.
- <sup>30</sup> Maciaro ma andũ arĩa athingu nĩ mũtĩ wa muoyo,  
nake mündũ ũrĩa mũũgĩ nĩaguucagĩrĩria ngoro cia  
andũ.
- <sup>31</sup> Angĩkorwo andũ arĩa athingu nĩmarĩhagwo marĩ gũkũ  
thĩ-rĩ,

githĩ arĩa matetigĩrite Ngai na arĩa ehia matikarĩhwo  
makĩria!

## 12

- <sup>1</sup> Mũndũ ũrĩa wotho wendete ũtaaro nĩendete ũmenyi,  
no ũrĩa ũthũire gũkaanio nĩ mũndũ mũkĩgu.
- <sup>2</sup> Mũndũ ũrĩa mwega nĩatugagwo nĩ Jehova,  
no mũndũ mwara Jehova amũtuaga mũndũ mwĩhia.
- <sup>3</sup> Mũndũ ndangĩhota kwĩhaanda na maũndũ ma waganu,  
no ũrĩa mũthingu ndangĩenyeyeka.
- <sup>4</sup> Mũtumia ũrĩa ngatha nĩwe thũmbĩ ya mũthuuri wake,  
no mũtumia ũconorithagia mũthuuri wake atarĩ ta  
ũbuthu mahĩndĩ-inĩ make.
- <sup>5</sup> Mĩbango ya andũ arĩa athingu nĩ ya kĩhooto,  
no ũtaaro wa andũ arĩa aaganu nĩ wa maheeni.
- <sup>6</sup> Ndeto cia andũ arĩa aaganu nĩ cia kuohia andũ mamaite  
thakame,  
no mĩario ya andũ arĩa arũngĩrĩru nĩmahonokagia.
- <sup>7</sup> Andũ aaganu mang'aũranagio magathira biũ,  
no nyũmba ya mũndũ ũrĩa mũthingu itũũraga ĩrĩ  
nũmu.
- <sup>8</sup> Mũndũ agaathagĩrĩrio kũringana na ũũgĩ wake,  
no andũ marĩ meciiria mogomu nĩmamenagwo.
- <sup>9</sup> Kaba mũndũ ũrĩa wonagwo ta atarĩ bata no nĩ arĩ  
ndungata,

gũkĩra ũrĩa wĩtuaga atĩ nĩ mũndũ wa bata, na ndarĩ  
gĩa kũrĩa.

10 Mũndũ mũthingu nĩamenyagĩrĩra muoyo wa nyamũ  
yake,  
no maũndũ marĩa ma tha ma ũrĩa mwaganu nĩ ma  
kũnyariirana.

11 Mũndũ ũrĩa ũrĩmaga mũgũnda wake nĩarĩkoragwo na  
irio nyingĩ,  
no ũrĩa ũhanyũkanagia na maũndũ ma tũhũ nĩagĩte  
gũkũũrana maũndũ.

12 Arĩa aaganu meriragĩria indo iria itahĩtwo nĩ andũ arĩa  
ooru,  
no mĩrĩ ya arĩa athingu nĩgaacagĩra.

13 Mũndũ mũũru ategagwo nĩ mĩario ya wĩhia wake,  
no mũndũ mũthingu nĩahonokaga kuuma thĩĩna-inĩ.

14 Mũndũ nĩaiyũragwo nĩ maciaro mega ma kanua gake,  
ti-itherũ, o ta ũrĩa agunagwo nĩ wĩra wa moko make.

15 Njĩra ya mũndũ mũkĩgu yonekaga yagĩrĩre harĩ we,  
no mũndũ mũũgĩ nĩathikagĩrĩria mataaro.

16 Mũndũ mũkĩgu onanagia marakara make o rĩmwe,  
no mũndũ mũbaarĩrĩri aarumwo ndatindanagĩrĩa.

17 Mũira wa ma arutaga o ũira wa ma,  
no mũira ũtarĩ wa ma aaragia maheeni.

18 Ciugo iteciirĩtio itheecaga ta rũhiũ rwa njora,

no rūrīmĩ rwa mündũ ũrĩa mũũgĩ nĩkũhonia rūhona-  
gia.

- <sup>19</sup> Mĩromo ĩrĩa yaragia ma ĩtũũraga nginya tene,  
no rūrīmĩ rwa maheeni nĩ rwa kahinda o kanini.
- <sup>20</sup> Ngoro cia arĩa mathugundaga gwĩka ũũru ciyũrĩtwo nĩ  
maheeni,  
no gĩkeno nĩ kĩa andũ arĩa matũmaga thayũ ũgaacĩre.
- <sup>21</sup> Gũtirĩ ũũru ũngĩkora andũ arĩa athingu,  
no arĩa aaganu maiyũrĩtwo nĩ thĩĩna.
- <sup>22</sup> Mĩromo ĩrĩa ĩheenania nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ  
Jehova,  
no nĩakenagio nĩ andũ arĩa maaragia ma.
- <sup>23</sup> Mündũ mũbaarĩrĩri nĩahithaga ũmenyi wake,  
no ngoro cia andũ arĩa akĩgu ĩmemerekagia ũrimũ.
- <sup>24</sup> Moko ma mündũ ũrĩ kĩyo nĩmo magaathana,  
no kīgũũta gĩkaarutithio wĩra wa ũkombo.
- <sup>25</sup> Ũritũ wa ngoro nĩũhatagĩrĩria mündũ,  
no ciugo njega nĩitũmaga akene.
- <sup>26</sup> Mündũ mũthingu nĩataaraga arata ake,  
no njĩra ya arĩa aaganu nĩ kũmahĩtithia ĩmahĩtitha-  
gia.
- <sup>27</sup> Mündũ kīgũũta o na ndahĩhagia nyama cia ũguĩmi  
wake,  
no mündũ ũrĩ kĩyo onaga indo ciake irĩ cia goro.

<sup>28</sup> Muoyo wonekaga na njĩra ya ũthingu;  
na njĩra-inĩ ĩyo-rĩ, kũrĩ muoyo ũtagaathira.

## 13

<sup>1</sup> Mwana mũũgĩ nĩathikagĩrĩria ũrutani wa ithe,  
no mũnyũrũrania ndathikagĩrĩria agĩkaanio.

<sup>2</sup> Mũndũ nĩakenagĩra maciaro mega ma kuuma kanua  
gake,  
no mũndũ ũrĩa ũtarĩ mwĩhokeku eeriragĩria haaro.

<sup>3</sup> Mũndũ ũrĩa ũmenyagĩrĩra kanua gake nĩ muoyo wake  
amenyagĩrĩra,  
no ũrĩa ũhiũhaga kwaria nĩakanangĩka.

<sup>4</sup> Ngoro ya kīgũũta ĩriragĩria na ndĩone kĩndũ,  
no merirĩria ma mũndũ ũrĩ kīyo nĩmakahingio.

<sup>5</sup> Mũndũ mũthingu nĩathũire ũhoru ũtarĩ wa ma,  
no mũndũ mwaganu ekaga maũndũ ma thoni na ma  
njono.

<sup>6</sup> Ũthingu ũgitagĩra mũndũ ũrĩa mũrũngĩrĩru,  
no waganu nĩũng'aũranagia mũndũ mwĩhia.

<sup>7</sup> Kũrĩ mũndũ wĩtuaga gĩtonga, no ndarĩ kĩndũ;  
kũrĩ ũngĩ wĩtuaga mũthĩini, no arĩ na ũtonga  
mũnene.

<sup>8</sup> Ũtonga wa mũndũ wahota gũkũũra muoyo wake,  
no mũndũ mũthĩini ndaiguaga akĩhĩtĩrwo.



- <sup>9</sup> Ūtheri wa mündũ mũthingu waaraga ũgacan-  
garara,  
no tawa wa mündũ mwaganu nĩkũhorio ũhoragio.
- <sup>10</sup> Mwĩtĩĩo ũciaraga njũgitano,  
no ũũgĩ wonekaga harĩ arĩa metikagĩra gũtaarwo.
- <sup>11</sup> Mbeeca itarĩ cia wĩhokeku ithiiaga igĩthiraga,  
no ũrĩa ũcookanagĩrĩria mbeeca tũnini o tũnini  
nĩatũmaga ciongerereke.
- <sup>12</sup> Ũndũ mũtaanye ũngĩkario mũno nĩũrwaragia mündũ  
ngoro,  
no kĩĩrĩgĩrĩro kĩhingĩtio gĩtuĩkaga ta mũtĩ wa muoyo.
- <sup>13</sup> Mündũ ũrĩa ũthũire ũrutani nĩeyũnũhaga,  
no ũrĩa ũtĩĩaga maathani nĩakaheo kĩheo.
- <sup>14</sup> Ũrutani wa mündũ ũrĩa mũũgĩ nĩ gĩthima kĩa muoyo,  
ũhũndũraga mündũ kuuma mĩtego-inĩ ya gĩkuũ.
- <sup>15</sup> Gũtaũkĩrwo wega nĩ maũndũ gũtũmaga mündũ endeke,  
no njĩra ya arĩa matarĩ ehokeku ti hũthũ.
- <sup>16</sup> Mündũ o wotho mwĩbaarĩrĩri ekaga maũndũ make na  
ũmenyi,  
no mündũ mũkĩĩgu aguũragia ũrimũ wake.
- <sup>17</sup> Mũtũmwo mwaganu atoonyaga thĩĩna-inĩ,  
no mũtũmwo mwĩhokeku nĩarehaga kĩhonia.
- <sup>18</sup> Mündũ ũrĩa ũregaga gũtaarwo anyiitagwo nĩ thĩĩna na  
thoni,

no mündũ ũrĩa wĩtikagĩra gũkaanio atuĩkaga wa gũtĩĩo.

<sup>19</sup> Ũndũ mwĩrirĩrie wakinyanĩra ũiguithagia ngoro wega,  
no andũ akĩĩgu monaga kũhutatĩra ũũru ta ũndũ ũrĩ  
magigi.

<sup>20</sup> Mündũ ũrĩa ũceeraga na arĩa oogĩ akĩragĩrĩria  
kũũhĩga,  
no ũrĩa ũtwaranaga na mündũ mũkĩĩgu onaga o ũũru.

<sup>21</sup> Mũtino ũthingataga mündũ ũrĩa mwĩhia,  
no ũgaacĩru nĩ kĩheo kĩa arĩa athingu.

<sup>22</sup> Mündũ mwega atigagĩra ciana cia ciana ciake igai,  
no ũtonga wa mündũ mwĩhia ũigagĩrwo andũ arĩa  
athingu.

<sup>23</sup> Mũgũnda wa mündũ mũthĩĩni no ũciare irio nyingĩ,  
no kwaga kĩhooto gũciniinaga ciothe.

<sup>24</sup> Mündũ ũrĩa ũigaga rũthanju thĩ nĩ mwana wake athũire,  
no ũrĩa wendete mwana wake nĩamũherithagia.

<sup>25</sup> Andũ arĩa athingu marĩĩaga makahũũna,  
no nda ya mündũ mwaganu iĩkaraga o iĩhũtĩĩ.

## 14

<sup>1</sup> Mũtumia mũũgĩ nĩ gwaka akaga nyũmba yake,  
no mũtumia mũkĩĩgu nĩgũtharia atharagia nyũmba  
yake na moko make mwene.

- <sup>2</sup> Mündũ ũrĩa ũthiiaga na mĩthiĩre mĩrũngĩrĩru nĩwe  
mwĩtigĩri Jehova,  
no ũrĩa mĩthiĩre yake ĩrĩ mĩhĩtanu nĩamũmenete.
- <sup>3</sup> Mĩario ya mündũ mũkĩĩgu nĩ rūthanju rwa kũmũhũũra,  
no mĩromo ya arĩa oogĩ nĩĩmagitagĩra.
- <sup>4</sup> Kũrĩa gũtarĩ ndegwa mĩharatĩ ĩkoragwo ĩrĩ mĩtheru,  
no maciaro maingĩ moimanaga na hinya wa ndegwa.
- <sup>5</sup> Mũira mwĩhokeku ndaheenanaagia,  
no mũira wa maheeni aaragia o maheeni.
- <sup>6</sup> Mũnyũrũrania acaragia ũũgĩ na ndangĩwona,  
no kũgĩa na ũmenyo nĩ ũhũthũ kũrĩ mündũ ũrĩa  
ũkũũranaga maũndũ.
- <sup>7</sup> Ikara kũraya na mündũ mũkĩĩgu,  
nĩgũkorwo ndũrĩ ũmenyo ũngĩona kuuma mĩromo-  
inĩ yake.
- <sup>8</sup> Ũũgĩ wa arĩa abaarĩrĩri nĩūtũmaga mamenye ũhoru wa  
njĩra ciao,  
no ũrimũ wa andũ arĩa akĩĩgu nĩũmahĩtithagia.
- <sup>9</sup> Andũ arĩa akĩĩgu manyũrũragia horohio ya mehia,  
no ũtugi wonekaga harĩ arĩa arũngĩrĩru.
- <sup>10</sup> Ngoro o yothe nĩyũũĩ ũrũrũ wayo,  
o na gĩkeno-inĩ kĩayo gũtirĩ mündũ ũngĩnyiitanĩra  
nayo.
- <sup>11</sup> Nyũmba ya mündũ mwaganu nĩĩkanangwo,

no hema ya mündũ mŭrŭngĩrĩru nĩkagaacĩra.

- <sup>12</sup> Kũrĩ njĩra mündũ onaga ta yagĩrĩire,  
no marigĩrĩrio mayo yerekagĩria mündũ o gĩkuũ-inĩ.
- <sup>13</sup> O na hĩndĩ ya gũtheka ngoro no ĩkorwo ĩgĩtuura,  
na gĩkeno no kĩrigĩrĩrie na kĩeha.
- <sup>14</sup> Andũ arĩa matarĩ ehokeku nĩmakarĩhwo kũna nĩ ũndũ  
wa mĩthĩire yao,  
nake mündũ mwega aheo kĩheo kũringana na  
mĩthĩire yake.
- <sup>15</sup> Mündũ ũtarĩ ũũgĩ etĩkagia ũndũ o wotho,  
no mündũ mũbaarĩrĩri nĩacũũranagia ũhoru wa  
makinya make.
- <sup>16</sup> Mündũ mũũgĩ nĩetigagĩra Jehova na akeherera ũũru,  
no mündũ mũkũgu ekaga maũndũ na kwĩgerera  
atekũmenyerera ũndũ.
- <sup>17</sup> Mündũ ũhiũhaga kũrakara ekaga maũndũ ma ũrimũ,  
nake mündũ mwara nĩamenagwo.
- <sup>18</sup> Andũ arĩa matarĩ ũũgĩ magayaga ũrimũ,  
no arĩa abaarĩrĩri mahumbagwo thũmbĩ ya ũmenyo.
- <sup>19</sup> Andũ arĩa oorũ nĩmakainamĩrĩra harĩ arĩa ega,  
na arĩa aaganu mainamĩrĩre ihingo-inĩ cia arĩa  
athingũ.
- <sup>20</sup> Andũ arĩa athĩĩni mathũũragwo o na nĩ andũ a itũũra  
rĩao,  
no itonga irĩ arata aingĩ.

- <sup>21</sup> Mündũ ũrĩa ũmenaga mündũ wa itũũra rĩake nĩ kwĩhia ehagia,  
no kũrathimwo nĩ ũrĩa ũiguagĩra athĩini tha.
- <sup>22</sup> Andũ arĩa mathugundaga ũũru githĩ ti njĩra mahĩtagia?  
No arĩa mabangaga maũndũ mega monaga ũtugi na wĩhokeku.
- <sup>23</sup> Wĩra wothe wa hinya ũrehaga uumithio,  
no mĩario mĩtheri ĩrehaga o ũthĩini.
- <sup>24</sup> Ũtonga wa andũ arĩa oogĩ nĩguo thũmbĩ yao,  
no ũrimũ wa andũ akĩigu ũciaraga ũrimũ.
- <sup>25</sup> Mũira mwĩhokeku nĩahonokagia mĩoyo,  
no mũira wa maheeni nĩ mũheenania.
- <sup>26</sup> Mündũ ũrĩa wĩtigagĩra Jehova arĩ na kĩhitho kĩrũmu,  
o na ciana ciake nĩho irĩũragĩra.
- <sup>27</sup> Gwĩtigĩra Jehova nĩ gĩthima kĩa muoyo,  
kũhũndũraga mündũ kuuma mĩtego-inĩ ya gĩkuũ.
- <sup>28</sup> Ũingĩ wa andũ nĩguo riiri wa mũthamaki,  
no mũnene ũtarĩ andũ a gwatha nĩ mwanangĩku.
- <sup>29</sup> Mündũ mũkirĩrĩria arĩ ũmenyo mũingĩ,  
no mündũ ũhiũhaga kũrakara onanagia ũrimũ.
- <sup>30</sup> Ngoro ĩrĩ na thayũ ĩheaga mwĩrĩ muoyo,  
no ũiru ũbuthagia mahĩndĩ.

- <sup>31</sup> Mündũ ũrĩa ũhinyagĩrĩria athĩini nĩkũnyarara anyararaga Ũrĩa wamombire,  
no ũrĩa wothe ũiguagĩra athĩini tha, nĩ Ngai atĩiagia.
- <sup>32</sup> Rĩrĩa mūtino woka, arĩa aaganu matungumanagio thĩ,  
no arĩa athingu, o na gĩkuũ-inĩ makoragwo marĩ na rĩrĩro.
- <sup>33</sup> Ũũgĩ nĩ ũikaraga ngoro-inĩ ya ũrĩa ũũĩ gũkũũrana maũndũ,  
o na gatagatĩ ka irimũ nĩwĩmenyithanagia.
- <sup>34</sup> Ũthingu nĩgũtũũgĩria ũtũũgagĩria rũrĩrĩ,  
no mehia nĩ gĩconoko harĩ andũ o othe.
- <sup>35</sup> Mũthamaki nĩakenagio nĩ ndungata njũgĩ,  
no nĩang'ũrĩkagio nĩ ndungata ĩrĩa ĩmũconorithagia.

## 15

- <sup>1</sup> Icookio rĩa ũhooreri nĩrĩeheragia mang'ũrĩ,  
no kiugo kĩa ũũru kĩarahũraga marakara.
- <sup>2</sup> Rũrĩmĩ rwa mündũ ũrĩa mũũgĩ rũgaathagĩrĩria ũmenyo,  
no kanua ka mündũ mũkĩĩgu gathothokaga ũrimũ.
- <sup>3</sup> Maitho ma Jehova marĩ kũndũ guothe,  
magacũthagĩrĩria andũ arĩa aaganu o na arĩa eega.
- <sup>4</sup> Rũrĩmĩ rũrĩa rũrehaga kĩhonia nĩ ta mūtĩ wa muoyo,  
no rũrĩmĩ rwa maheeni rũthuthaga ngoro.
- <sup>5</sup> Mündũ mũkĩĩgu aregaga ũtaaro wa ithe,

no mündũ ũrĩa wĩtikagĩra kũrũngwo onanagia  
ũbaarĩriri.

<sup>6</sup> Nyũmba ya mündũ mũthingu ĩkoragwo na kīgĩina  
kĩnene,  
no uumithio wa andũ aaganu ũmarehagĩra thĩina.

<sup>7</sup> Mĩromo ya andũ arĩa oogĩ ĩtambagia o ũũgĩ,  
no tigo ngoro cia andũ arĩa akĩigu ciĩkaga.

<sup>8</sup> Igongona rĩa andũ arĩa aaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ  
Jehova,  
no mahooya ma mündũ ũrĩa mũrũngĩrĩru nĩamake-  
nagĩrĩra.

<sup>9</sup> Njĩra cia andũ arĩa aaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ  
Jehova,  
no nĩendete andũ arĩa mathingataga ũthingu.

<sup>10</sup> Iherithia rĩtarĩ rĩa tha rĩetereire mündũ ũrĩa ũtigĩte  
njĩra,  
na mündũ ũrĩa ũthũire kũrũngwo nĩagaakua.

<sup>11</sup> Gĩkuũ na Mwanangĩko ciikaraga ciĩyanĩkĩte mbere ya  
Jehova,  
ĩ nacio ngoro cia andũ-rĩ, ikĩanĩkĩte atĩa!

<sup>12</sup> Mũnyũrũrania nĩathũire kũrũngwo;  
ndangĩhooya kĩrĩra kũrĩ ũrĩa mũũgĩ.

<sup>13</sup> Ngoro ngenu ĩtũmaga gĩthiithi gĩthere,  
no ruo rwa ngoro rũthuthaga roho.

<sup>14</sup> Ngoro ĩrĩ na gũkũũrana maündũ nĩĩmaathaga ũmenyo,

no kanua ka mündũ mũkĩĩgu kehũũnagia na ũrimũ.

- <sup>15</sup> Matukũ mothe ma andũ arĩa ahatĩrĩrie nĩ ma thĩĩna,  
no ngoro ĩrĩa njanjamũku ĩkoragwo na ndĩa hĩndĩ  
ciothe.
- <sup>16</sup> Nĩ kaba kĩndũ kĩnini hamwe na gwĩtigĩra Jehova,  
gũkĩra ũtonga mũnene ũrĩ na kĩnyariirĩko.
- <sup>17</sup> Nĩ kaba kũrĩa rwĩga rwa nyeni harĩa harĩ wendo,  
gũkĩra kũrĩa njaũ noru harĩa harĩ na rũthũũro.
- <sup>18</sup> Mündũ ũhiũhaga kũrakara aarahũraga ngarari,  
no mündũ mũkirĩrĩria nĩkũhooreria ahooragĩria  
haaro.
- <sup>19</sup> Njĩra ya kīgũũta nĩkũhingwo ĩhingĩtwo na mĩigua,  
no njĩra ya mündũ mũrũngĩrĩru nĩ njĩra njariĩ.
- <sup>20</sup> Mwana mũũgĩ atũmaga ithe akene,  
no mündũ mũkĩĩgu nĩ nyina anyararaga.
- <sup>21</sup> Ũrimũ ũkenagia mündũ ũrĩa ũtooĩ gũkũũrana maũndũ,  
no mündũ ũrĩa mũkuũku nĩarũngagĩrĩria mĩthiĩre  
yake.
- <sup>22</sup> Mĩbango nĩthaaataga nĩ kwaga kĩrĩra,  
no kũrĩ na ataarani aingĩ mĩbango nĩgaacagĩra.
- <sup>23</sup> Mündũ nĩaiguaga gĩkeno agĩcookia ũhoro ũrĩa  
wagĩrĩire,  
nakĩo kiugo kĩarĩtio ihinda rĩrĩa rĩagĩrĩire, kaĩ nĩ  
kĩega-ĩ!



- <sup>24</sup> Harĩ mündũ ũrĩa mũũgĩ njĩra ya muoyo ĩrorete na igũrũ,  
ĩmũgirie gũikũrũka mbĩrĩra-inĩ.
- <sup>25</sup> Jehova nĩamomoraga nyũmba ya mündũ ũrĩa mwĩtĩĩ,  
no nĩamenyagĩrĩra mĩhaka ya mūtumia wa ndigwa.
- <sup>26</sup> Meciiria ma mündũ mwaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ  
Jehova,  
no meciiria ma andũ arĩa atheru nĩmamũkenagia.
- <sup>27</sup> Mündũ mũkoroku arehagĩra nyũmba yake thĩina,  
no ũrĩa ũthũire mahaki nĩagatũũra muoyo.
- <sup>28</sup> Ngoro ya mündũ mũthingu nĩthimaga macookio mayo,  
no kanua ka mündũ mwaganu gathothokaga ũũru.
- <sup>29</sup> Jehova aikaraga haraaya na andũ arĩa aaganu,  
no nĩaiguaga mahooya ma andũ arĩa athingu.
- <sup>30</sup> Gũtheria gĩthiithi nĩkũrehagĩra ngoro gĩkeno,  
naguo ũhoru ũrĩa mwega nĩwĩkĩraga mahĩndĩ hinya.
- <sup>31</sup> Mündũ ũrĩa ũthikagĩrĩra ikaanania rĩrĩa rĩrehaga  
muoyo  
nĩagatũũrania na andũ arĩa oogĩ.
- <sup>32</sup> Mündũ ũrĩa ũregaga kũigua agĩkaanio nĩ kwĩnyarara  
enyararaga we mwene,  
no mündũ ũrĩa wothe wĩtikagĩra kũrũngwo agĩaga  
na ũtaũku.
- <sup>33</sup> Gwĩtigĩra Jehova nĩkuo kũheaga mündũ ũũgĩ,  
nakuo kwĩnyiihia gũtongoragia gĩtĩio.

## 16

- <sup>1</sup> Mĩbango ya ngoro nĩ ya mũndũ,  
no icookio rĩa rūrĩmĩ riumaga harĩ Jehova.
- <sup>2</sup> Mũndũ onaga mĩthiĩre yake yothe ĩrĩ mĩega,  
no Jehova nĩwe ũthimaga matanya.
- <sup>3</sup> Rekagĩrĩria Jehova maũndũ mothe marĩa ũrĩkaga,  
nayo mĩbango yaku nĩrĩgaacagĩra.
- <sup>4</sup> Jehova ombire indo ciothe ĩrĩ na gĩtũmi gĩacio,  
ĩĩ-ni, o na arĩa aaganu aamooimbire nĩ ũndũ wa  
mũthenya wa thĩĩna.
- <sup>5</sup> Mũndũ wotha wa ngoro ya mwĩtĩio nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi  
harĩ Jehova.  
Menyai na ma atĩrĩ, ndakaaga kũherithio.
- <sup>6</sup> Mehia nĩmahorohagĩrio nĩ wendo na wĩhokeku,  
na nĩ ũndũ wa gwĩtigĩra Jehova-rĩ, mũndũ nĩe-  
heragĩra ũũru.
- <sup>7</sup> Rĩrĩa mĩthiĩre ya mũndũ yakenia Jehova-rĩ,  
atũmaga o na thũ ciake itũũranie nake na thayũ.
- <sup>8</sup> Kaba indo nini cionekete na njĩra ya ũthingu,  
gũkĩra uumithio mũnene ũtarĩ wa kĩhooto.
- <sup>9</sup> Mũndũ nĩabangaga na ngoro mũthiĩre wake,  
no Jehova nĩwe ũroragia makinya make kũrĩa  
ekũgerera.
- <sup>10</sup> Mĩromo ya mũthamaki yaragia ũhoru taarĩ ndũmĩrĩri,

na kanua gake gatiagĩrĩrwo kuogomia kĩhotoo.

- <sup>11</sup> Igeri na ratiri cia ma nĩ cia Jehova;  
mahiga mothe ma gũthima marĩa marĩ mũhuko-rĩ, o  
namo no wĩra wake.
- <sup>12</sup> Kũrĩ athamaki-rĩ, gwĩka ũũru nĩ ũndũ ũrĩ magigi,  
nĩgũkorwo gĩtĩ kĩa ũnene kĩhaandaga nĩ ũndũ wa  
ũthingu.
- <sup>13</sup> Athamaki nĩmakenagĩra mĩromo ĩrĩa yaragia ma;  
nĩ marĩ bata na mũndũ waragia ũhoru wa ma.
- <sup>14</sup> Mang'ũrĩ ma mũthamaki nĩ ta mūtũmwo wa gĩkuũ,  
no mũndũ mũũgĩ nĩakamahooreria.
- <sup>15</sup> Gũthererwo gĩthiithi nĩ mũthamaki nĩ muoyo;  
ūtugi wake ũtariĩ ta itu rĩa mbura ĩrĩa ĩkũragia irio.\*
- <sup>16</sup> Hĩ! Kaĩ kũgĩa ũũgĩ nĩ kwegu gũkĩra thahabu-ĩ,  
gũthuura ũtaũku gũgakĩra kũgĩa na betha!
- <sup>17</sup> Njĩra njariĩ ya arĩa arũngĩrĩru yeheragĩra ũũru;  
mũndũ ũrĩa ũmenyagĩrĩra mĩthiĩre yake nĩ muoyo  
wake mwene agitagĩra.
- <sup>18</sup> Mwĩtĩio ũrũmagĩrĩrwo nĩ mwanangĩko,  
roho wa mwĩtũũgĩrio ũkarũmĩrĩrwo nĩ kũgĩa.
- <sup>19</sup> Nĩ kaba roho wa kwĩnyiihia na gũkorwo hamwe na arĩa  
ahinyĩrĩrie,

---

\* 16:15 Mbura ĩno ya gũkũria irio nĩrehaga kũgaacĩra na gĩkeno.

gũkĩra kũgayana indo cia ndaho na arĩa etiĩi.

- <sup>20</sup> Mũndũ ũrĩa ũrũmbũyagia mataaro nĩagaacagĩra,  
na kũrathimwo nĩ mũndũ ũrĩa wĩhokaga Jehova.
- <sup>21</sup> Arĩa oogĩ ngoro-inĩ metagwo akũũrani maũndũ,  
na ciugo njega itũũgagĩria ũtaaro.
- <sup>22</sup> Ũtaũku nĩ gĩthima kĩa muoyo kũrĩ arĩa marĩ naguo,  
no ũrimũ ũrehaga iherithia kũrĩ andũ arĩa akĩgu.
- <sup>23</sup> Ngoro ya mũndũ mũũgĩ nĩyo ĩtongoragia kanua gake,  
nayo mĩromo yake ĩtũũgagĩria ũtaaro.
- <sup>24</sup> Ndeto njega nĩ igua rĩa ũũkĩ,  
irĩ mũrĩo ngoro-inĩ, na harĩ mahĩndĩ nĩ ũgima.
- <sup>25</sup> Kũrĩ njĩra mũndũ onaga ta yagĩrĩire,  
no marigĩrĩrio mayo yerekagĩra gĩkuũ-inĩ.
- <sup>26</sup> Kũhũũta kwa mũruti wa wĩra nĩkuo kũmũteithagia,  
ng'aragu yake nĩyo ĩmũtindĩkaga.
- <sup>27</sup> Kĩmaramari gĩthugundaga ũũru,  
na mĩario yakĩo nĩ ta mwaki wa gũcina.
- <sup>28</sup> Mũndũ mwaganu arehaga ngarari,  
na mũhuhu ũtigithanagia andũ marĩ ũrata mũnene.
- <sup>29</sup> Mũndũ wa haaro aheenagĩrĩria mũndũ wa itũũra rĩake,  
akamũtongoria njĩra-inĩ ĩtarĩ njega.

- <sup>30</sup> Mündũ ũrĩa uunagĩra andũ riitho akoragwo agĩthugunda waganu,  
ũrĩa ũtembanagia mĩromo akoragwo agĩthugunda ũũru.
- <sup>31</sup> Mbuĩ nĩ thũmbĩ ya riiri;  
cionekaga nĩ ũndũ wa mütũũrĩre wa ũthingu.
- <sup>32</sup> Nĩ kaba mündũ mũkirĩrĩria gũkĩra njamba ya ita,  
na nĩ kaba mündũ ũrĩa ũrigagĩrĩria marakara make  
gũkĩra ũrĩa wĩnyiitagĩra itũũra inene.
- <sup>33</sup> Mĩtĩ ĩcuukagĩrwo maru-inĩ,  
no itua o rĩothe riumaga kũrĩ Jehova.

## 17

- <sup>1</sup> Nĩ kaba kĩenyũ kũmũ kĩa mũgate kũndũ kũrĩ na thayũ  
na ũhooreri,  
gũkĩra nyũmba ĩyũrĩte ndĩa no ĩrĩ na ngũĩ.
- <sup>2</sup> Ndungata ĩrĩ na ũũgĩ ĩgaatuĩka ya gwatha mũriũ wa  
mwene yo ũrĩa ũrehaga njono,  
na nĩĩkegwatĩra igai ĩrĩ ta ũmwe wa ariũ a mwathi  
wayo.
- <sup>3</sup> Nyũngũ nĩ ya gũthererio betha, na kĩrugutĩro nĩ gĩa  
gũthererio thahabu,  
no Jehova nĩwe ũgeragia ngoro cia andũ.
- <sup>4</sup> Mündũ mwaganu athikagĩrĩria mĩromo ĩrĩa yaragia wa-  
ganu;  
nake mündũ wa maheeni athikagĩrĩria rũrĩmĩ rũrĩa  
rwaragia maũndũ ma gũthũkia.

- <sup>5</sup> Mündũ ũrĩa ũthekagĩrĩa athiĩni nĩkũmena amenaga  
Ũrĩa wamombire;  
mündũ ũrĩa ũkenagĩra mūtino ndakaaga kũherithio.
- <sup>6</sup> Ciana cia ciana nĩ thũmbĩ harĩ andũ arĩa akũrũ,  
nao aciari nĩo riiri wa ciana ciao.
- <sup>7</sup> Mĩario ya bata ndĩagĩrĩre kanua ka mündũ mũkĩgu,  
na makĩria mĩario ya maheeni ndĩagĩrĩre mündũ  
ũria wathanaga!
- <sup>8</sup> Ihaki rĩhaana ta ihiga rĩa kũrehe mũnyaka kũrĩ ũrĩa  
ũhakanaga;  
kũria guothe athiia nĩagaacagĩra.
- <sup>9</sup> Mündũ ũrĩa ũhumbagĩra ihĩtia nĩ wendo acaragia,  
no ũria ũcookagĩra ũhoru atigithanagia andũ marĩ  
ũrata mũnene.
- <sup>10</sup> Kũrũithio nĩgũkenagia mündũ ũrĩa ũkũũranaga  
maũndũ  
gũkĩra iboko igana harĩ mündũ mũkĩgu.
- <sup>11</sup> Mündũ mũũru arongooragia o ũremi;  
nĩ ũndũ ũcio nĩagatũmĩrwo mũnene ũtarĩ tha  
amũũkĩrĩre.
- <sup>12</sup> Nĩ kaba gũcemanĩa na nduba ĩtunyĩtwo ciana ciayo  
gũkĩra gũcemanĩa na mündũ mũkĩgu na ũrimũ  
wake.
- <sup>13</sup> Mündũ angĩrĩha wega na ũũru,  
ũũru ndũkeehera nyũmba-inĩ yake.

- <sup>14</sup> Kwambĩrĩria haaro nĩ ta kũhingũrĩra maaĩ mahingĩrĩrie;  
nĩ ũndũ ũcio tiganaga na ũhoru ũcio ngarari  
itaanagĩa.
- <sup>15</sup> Gũtuĩra mũndũ mwaganu atĩ ndehĩtie na gũtuĩra ũrĩa  
ũtehĩtie atĩ nĩ mwĩhia,  
maũndũ macio meerĩ nĩ marĩ magigi harĩ Jehova.
- <sup>16</sup> Mbeeca nĩ cia bata ũrĩkũ irĩ guoko-inĩ kwa mũndũ  
mũkĩngu,  
na ndangĩhota kũgũra ũũgĩ, na ndarĩ ngoro ya  
kwenda gũtaũkĩrwo?
- <sup>17</sup> Mũrata wa mũndũ amwendaga hĩndĩ ciothe,  
nake mũrũ wa nyina na mũndũ aciaragwo nĩ ũndũ  
wa hĩndĩ ya thĩĩna.
- <sup>18</sup> Mũndũ ũtooĩ gũkũũrana maũndũ atuĩkaga wa kũrĩha  
thiirĩ wa mũndũ ũngĩ  
o na akaiga kĩndũ gĩa kũrũgamĩrĩra thiirĩ wa mũndũ  
wa itũũra rĩake.
- <sup>19</sup> Mũndũ ũrĩa wendete haaro nĩ mehia endete;  
na mũndũ ũrĩa wakaga kĩhingo kĩraihi na igũrũ  
eĩtagĩria wanangĩki.
- <sup>20</sup> Mũndũ ũrĩ ngoro ya ũremi ndagaacagĩra;  
nake mũndũ ũrĩa ũrĩ rũrĩmĩ rwa kũheenania agũũaga  
thĩĩna-inĩ.
- <sup>21</sup> Kũgĩa na mũriũ mũkĩngu kũrehaga ihooru;  
ithe wa mũndũ mũkĩngu ndarĩ hĩndĩ akenaga.
- <sup>22</sup> Ngoro ngenu nĩ ndawa njega,

no roho mũthuthĩku ũng'aragia mahĩndĩ.

<sup>23</sup> Mũndũ mwaganu amũkagĩra ihaki na hitho,  
nĩguo ogomie ciira wa kĩhooto.

<sup>24</sup> Mũndũ ũkũũranaga maũndũ aikaraga arorete o ũũgĩ,  
no maitho ma mũndũ mũkĩgu morũũraga nginya  
ituri cia thĩ.

<sup>25</sup> Mwana mũkĩgu arehagĩra ithe kĩa,  
na marũrũ kũrĩ nyina ũrĩa wamũciarire.

<sup>26</sup> Ti wega kũherithia mũndũ ũtekĩte mahĩtia,  
kana kũhũura anene nĩ ũndũ wa ũrũngĩrĩru wao.

<sup>27</sup> Mũndũ ũrĩ na ũmenyo aragia ciugo athimĩte,  
nake mũndũ ũrĩ na ũtaũku aikaraga ahooreire.

<sup>28</sup> O na mũndũ mũkĩgu angĩkira nĩonagwo arĩ mũũgĩ,  
na akoneka arĩ mũtaũku angĩtumia kanua.

## 18

<sup>1</sup> Mũndũ ũrĩa ũtendaga gũtũũrania na andũ arũmagĩrĩra  
o merirĩria make;  
ningĩ areganaga na matua mothe ma ũũgĩ ũrĩa  
mũkinyanĩru.

<sup>2</sup> Mũndũ mũkĩgu ndakenagĩra ũtaũku,  
no akenagĩra kwaria woni wake mwene.

<sup>3</sup> Rĩrĩa waganu woka, ũrehaga ũirano,  
nacio njono irehaga thoni.



- <sup>4</sup> Ciugo cia kanua ka mündũ nĩ ta ndia ndiku,  
no gĩthima kĩa ũũgĩ nĩ karũũĩ gatherũkaga.
- <sup>5</sup> Ti wega gũtĩĩra andũ arĩa aaganu maũthĩ,  
kana kuogomia kĩhotoo kĩa arĩa matehĩtie.
- <sup>6</sup> Mĩromo ya mündũ mũkĩgu ĩmũrehagĩra ngũĩ,  
nako kanua gake geetagia rũthanju.
- <sup>7</sup> Kanua ka mündũ mũkĩgu nĩko kamũthũkagĩria maũndũ,  
nayo mĩromo yake nĩ mũtego wa ngoro yake.
- <sup>8</sup> Ndeto cia mündũ wa mũhuhu nĩ ta twenyũ twega twa  
irio;  
tũmerũkaga nginya tũturi-inĩ twa nda tũrĩa tũrĩ  
thĩinĩ mũno.
- <sup>9</sup> Mündũ kīgũũta wĩra-inĩ wake  
nĩ wa nyina na ũrĩa wanangaga.
- <sup>10</sup> Rĩĩtwa rĩa Jehova nĩ mũthiringo ũrĩ hinya;  
arĩa athingu moragĩra ho, nao magaikara marĩ ag-  
itĩre.
- <sup>11</sup> Ũtonga wa andũ arĩa atongu nĩguo itũũra rĩao rĩa hinya;  
meciiragia nĩ rũthingo rũtangĩhaicĩka.
- <sup>12</sup> Mbere ya mwanangĩko, ngoro ya mündũ ĩkoragwo na  
mwĩtĩĩo,  
no kwĩnyiihia nĩkuo gũtongoragia gĩtĩĩo.
- <sup>13</sup> Mündũ ũrĩa ũcookagia ũhoro mbere ya kũũthikĩrĩria,  
ũndũ ũcio nĩ ũrimũ na thoni ciake.

- 14 Roho wa mündũ nĩguo ũmũũmagĩrĩria rĩrĩa arĩ  
mũrũaru,  
no roho mũthuthĩku nũũ ũngĩhota kũwĩtiiria?
- 15 Ngoro ya mündũ mũkũũrani maündũ nĩĩgĩagĩra  
ũmenyo;  
matũ ma arĩa oogĩ nĩmaũcaragĩrĩria.
- 16 Kiheo mündũ aheanĩte kĩmuonagia njĩra ya kũhĩtũkĩra,  
gĩkamũkinyia harĩ andũ arĩa anene.
- 17 Mündũ ũrĩa ũrehaga ciira wake mbere onekaga taarĩ we  
na ma,  
o nginya rĩrĩa mündũ ũrĩa maraciira nake ooka  
kũmũũria ciũria.
- 18 Ũcuuki wa mĩtĩ nĩũniinaga ngarari,  
na ũgateithũrana andũ eerĩ njamba.
- 19 Mündũ mũrakarie nĩ mũrũ wa nyina nĩ hinya kwĩ-  
guithania nake gũkĩra kwĩgwatĩra itũũra inene  
rĩirigĩre,  
nacio ngarari nĩ ta mĩgĩko ĩrĩa ĩhingaga njeera.
- 20 Nda ya mündũ nĩĩhũũnagio nĩ maciaro ma kanua gake;  
nĩaiganagwo nĩ magetha ma mĩromo yake.
- 21 Rũrĩmĩ rũrĩ na hinya wa gwathĩrĩra mündũ muoyo kana  
gĩkuũ,  
no arĩa marwendete no marĩĩage maciaro maaruo.
- 22 Mündũ ũrĩa wĩgĩĩagĩra na mĩtumia nĩegĩagĩra na kĩndũ  
kĩega,  
na nĩgũtugwo atugĩtwo nĩ Jehova.

- <sup>23</sup> Mündũ mũthĩĩni athaithanaga aiguĩrwo tha,  
no gĩtonga gĩcookagia ũhoru na ũũru.
- <sup>24</sup> Mündũ mũceeri na andũ aingĩ aahota kwĩyũnũhithia,  
no nĩ kũrĩ mũrata ũnyĩitanaga na mündũ gũkĩra  
mũrũ wa nyina na mündũ.

## 19

- <sup>1</sup> Nĩ kaba mündũ mũthĩĩni ũrĩa ũthiiaaga na mĩthiĩre ĩtarĩ  
ũcuuke,  
gũkĩra mündũ mũkĩĩgu waragia waganu.
- <sup>2</sup> Ti wega kũgĩa na kĩyo hatarĩ na ũmenyo,  
ningĩ kũhĩkĩka mũno gũtũmaga mündũ ahĩtie njĩra.
- <sup>3</sup> Ũrimũ wa mündũ nĩguo wanangaga muoyo wake,  
nayo ngoro yake ĩtetagia Jehova.
- <sup>4</sup> Ũtonga nĩwongagĩrĩra mündũ arata aingĩ,  
no mündũ mũthĩĩni nĩheragĩrwo nĩ mũratawe.
- <sup>5</sup> Mũira wa maheeni ndakaaga kũherithio,  
na ũrĩa ũitũrũraga maheeni ndageethara.
- <sup>6</sup> Andũ aingĩ macaragia ũrĩa mangĩendwo nĩ mũnene,  
na mündũ mũheani iheo-rĩ, nĩ mũrata wa andũ othe.
- <sup>7</sup> Angĩkorwo mündũ mũthĩĩni nĩatiganagio nĩ andũ ao  
othe-rĩ,  
ĩ nao arata ake mangĩkĩmwĩtheema atĩa!  
O na angĩmathingata akĩmathaithaga,  
nĩmethiĩrĩre, matirĩ ho.

- <sup>8</sup> Mündũ ũrĩa wĩgĩĩagĩra na ũũgĩ nĩ ngoro yake mwene endete;  
ũrĩa ũkenagĩra ũtaũku nĩagaacagĩra.
- <sup>9</sup> Mũira wa maheeni ndakaaga kũherithio,  
na ũrĩa ũitũrũraga maheeni nĩakoorwo nĩ muoyo.
- <sup>10</sup> Gũtiagĩrĩire mündũ mũkĩĩgu gũikaraga egangarĩte;  
gũkĩrĩ ũũru makĩria ngombo gwatha anene!
- <sup>11</sup> Ũũgĩ wa mündũ nĩũmũheaga ũkirĩrĩria,  
riiri wake nĩkũrekeri andũ arĩa angĩ mahĩtia mao.
- <sup>12</sup> Marakara ma mũthamaki nĩ ta mũraramo wa mũrũũthi,  
no ũtugi wake nĩ ta ime rĩrĩ nyeki-inĩ.
- <sup>13</sup> Mwana mũkĩĩgu nĩ mwanangĩko harĩ ithe,  
na mũtumia wa haaro ahaana ta maaĩ maratata  
mategũtigithĩria.
- <sup>14</sup> Nyũmba na ũtonga igayagwo kuuma kũrĩ aciari,  
no mũtumia mũbaarĩrĩri maũndũ oimaga kũrĩ Je-  
hova.
- <sup>15</sup> Ũgũũta ũrehaga toro mũnene,  
na mündũ gĩthayo arĩĩagwo nĩ ng'aragu.
- <sup>16</sup> Mündũ ũrĩa wathĩkagĩra maathani-rĩ, nĩ muoyo wake  
amenyagĩrĩra,  
no ũrĩa ũtoonaga bata wa kũmenyerera mĩthĩire yake  
nĩagaakua.
- <sup>17</sup> Mündũ ũrĩa ũiguagĩra athĩĩni tha nĩ Jehova akombagĩra  
indo,

nake Jehova nĩakamũrĩha nĩ ũndũ wa ũrĩa ekĩte.

- <sup>18</sup> Rũithagia mũrũguo hĩndĩ ĩrĩa kũrĩ na kĩĩrĩgĩrĩro;  
tiga kwenda gũtũma akooragwo.
- <sup>19</sup> Mũndũ wa marakara mahiũ no nginya aherithio;  
ũngĩmũteithũra rĩmwe no nginya ũkaamũteithũra  
rĩngĩ.
- <sup>20</sup> Thikĩrĩria mataaro na wĩtikĩre ũrutani,  
marigĩrĩrio-inĩ nĩũgaatuĩka mũndũ mũũgĩ.
- <sup>21</sup> Mĩbango ya ngoro ya mũndũ nĩ mĩingĩ,  
no muoroto wa Jehova noguo ũkaahinga.
- <sup>22</sup> Kĩrĩa mũndũ eriragĩria nĩ wendo ũrĩa ũtathiraga,  
nĩ kaba gũthĩina gũkĩra mũndũ wa maheeni.
- <sup>23</sup> Gwĩtigĩra Jehova gũkinyagia mũndũ muoyo-inĩ:  
Hĩndĩ ĩyo mũndũ akahurũka aiganĩire, atarĩ na  
thĩina.
- <sup>24</sup> Kĩgũũta kĩrikagia guoko gwakĩo thaani-inĩ;  
gĩgakĩremwo o na nĩgũgũcookia kanua!
- <sup>25</sup> Hũũra mũnyũrũrania, nao arĩa mateciiragia merute  
kũgĩa na ũbaarĩrĩri;  
kaania mũkũũrani maũndũ, na nĩekuongerera  
ũmenyo.
- <sup>26</sup> Mũndũ ũrĩa ũtunyaga ithe indo na akaingata nyina,  
nĩ mwana wa kũrehe thoni na gĩconoko.
- <sup>27</sup> Mũrũ wakwa, ũngĩtiga gũthikĩrĩria mataaro-rĩ,

nĩũkoora njĩra ũtigane na ciugo cia ũmenyo.

<sup>28</sup> Mũira wa kũhakwo anyũrũragia kĩhooito,  
na kanua ka mũndũ mwaganu kameragia o ũũru.

<sup>29</sup> Maherithia maigĩrwo anyũrũrania,  
nacio iboko ikaigĩrwo mĩgongo ya andũ arĩa akĩngu.

## 20

<sup>1</sup> Ndibei nĩ mũnyũrũrania, na njoohi nĩ mũndũ wa ngũĩ;  
mũndũ ũrĩa ũhĩtithagio nĩcio ti mũũgĩ.

<sup>2</sup> Mang'ũrĩ ma mũthamaki nĩ ta mũraramo wa mũrũũthi;  
ũrĩa ũmũrakaragia nĩ muoyo wake ateaga.

<sup>3</sup> Gwĩtheema ngũĩ kũrehagĩra mũndũ gĩtĩño,  
no mũndũ o wotho mũkĩngu ahiũhaga kũũgitana.

<sup>4</sup> Kĩgũũta gĩticimbaga hĩndĩ ya irĩma;  
nĩ ũndũ ũcio hĩndĩ ya magetha gĩathiĩ kũmaatha  
gĩtirĩ kĩndũ kĩonaga.

<sup>5</sup> Muoroto wa ngoro ya mũndũ nĩ ta maaĩ ma ndia ndiku,  
no mũndũ ũrĩ na ũtaũku nĩamatahaga.

<sup>6</sup> Andũ aingĩ metuaga marĩ na wendo ũtangĩthira,  
no mũndũ mwĩhokeku-rĩ, nũũ ũngĩmuona?

<sup>7</sup> Mũndũ mũthingu atũũraga mũtũũrĩre ũtarĩ ũcuuke;  
kũrathimwo-rĩ, nĩ ciana ciake iria atigaga.

<sup>8</sup> Rĩrĩa mũthamaki aikarĩra gĩtĩ gĩake kĩa ũnene atue ciira,

maitho make mathũngũrũraga ũũru wothe.

- <sup>9</sup> Nũũ ũngiuga atĩrĩ, “Nĩnjigĩte ngoro yakwa ĩrĩ theru;  
ndĩ mũtheru, na ndirĩ na mehia”?
- <sup>10</sup> Mahiga ma ratiri mataiganainie ũritũ, o na ithimi  
itaiganĩte:  
cierĩ nĩ indo irĩ magigi harĩ Jehova.
- <sup>11</sup> O na kaana kamenyekaga nĩ ũndũ wa ciĩko ciako,  
gakamenyeka kana mĩtugo yako nĩ mĩtheru, na kana  
nĩ mĩagĩrĩru.
- <sup>12</sup> Matũ marĩa maiguaga na maitho marĩa monaga-rĩ,  
cierĩ nĩ Jehova waciũmbire.
- <sup>13</sup> Tiga kwenda toro, ndũkae gũthĩina;  
ikaraga wĩguĩte, na nĩũrĩrĩaga irio ũkahũũna.
- <sup>14</sup> Mũgũri akĩgũra oigaga atĩrĩ, “Kĩndũ gĩkĩ ti kĩega, ti  
kĩega!”  
Agacooka agathiĩ akĩĩrahaga ũrĩa oĩ kũgũra.
- <sup>15</sup> Thahabu nĩ kũrĩ, o na ruru no nyingĩ,  
no mĩromo ĩrĩa yaragia ũmenyo nĩ ithaga rĩa goro  
rĩrĩa rĩtonekaga.
- <sup>16</sup> Oya nguo ya mũndũ ũrĩa ũngĩrũgamĩrĩra thiiĩ wa  
mũndũ wa kũngĩ;  
mĩige ĩrũgamĩrĩre thiiĩrĩ ũcio wa mũndũ wa kũngĩ.
- <sup>17</sup> Irio cionekete na njĩra ya kũheenania irĩ cama harĩ  
mũndũ,  
no thuutha kanua gake kaiyũraga o mũthanga.

- 18 Mĩbango ĩgaacagĩra nĩ ũndũ wa kũhooya kĩrĩra,  
ũngĩtua gũthiĩ mbaara-inĩ, heo ũtaaro.
- 19 Mũndũ wa mũhuhu nĩoimagia ndeto cia ndundu nja,  
nĩ ũndũ ũcio wĩthemage mũndũ waragia mũno.
- 20 Mũndũ angĩruma ithe kana nyina,  
tawa wake ũkaahorera nduma-inĩ ĩrĩa ndumanu.
- 21 Igai rĩrĩa rĩoneka narua kĩambĩrĩria-inĩ,  
marigĩrĩrio-inĩ rĩtĩtuĩkaga rĩa kĩrathimo.
- 22 Ndũkoige atĩrĩ, “Nĩngerĩhĩria ũũru ũyũ!”  
Eterera Jehova nake nĩegũkũhonokia.
- 23 Mahiga ma ratiri mataiganainie ũritũ nĩ kĩndũ kĩrĩ  
magigi harĩ Jehova,  
nacio ratiri itarĩ cia ma itimũkenagia.
- 24 Makinya ma mũndũ matongoragio nĩ Jehova.  
Mũndũ-rĩ, angĩkĩhota atĩa kũmenya njĩra yake  
mwene?
- 25 Nĩ mũtego harĩ mũndũ kwamũrĩra Ngai kĩndũ na  
ihenya,  
acooke gwĩcũũrania ũhoru wa mũĩhitwa yake  
thuutha-inĩ.
- 26 Mũthamaki mũũgĩ nĩathũngũrũraga andũ arĩa aaganu;  
ageragĩria kĩgaragari gĩa gũkonyora ngano igũrũ  
rĩao.
- 27 Roho wa mũndũ nĩ tawa wa Jehova,  
ũthuthuuragia o nginya tũturi tũrĩa tũrĩ thĩinĩ mũno.



- <sup>28</sup> Wendo na wĩhokeku nĩcigitagĩra mũthamaki;  
ũtugi nĩũtũmaga gĩtĩ gĩa ke kĩa ũnene kĩrũme.
- <sup>29</sup> Hinya wa andũ ethĩ nĩguo riiri wao,  
nacio mbuĩ nĩcio riiri wa arĩa akũrũ.
- <sup>30</sup> Mahũũra na nguraro nĩitheragia ũũru wa mũndũ,  
nacio iboko itheragia o nginya tũturi twa thĩinĩ  
mũno.

## 21

- <sup>1</sup> Ngoro ya mũthamaki ĩrĩ moko-inĩ ma Jehova;  
amĩroragia o kũrĩa ekwenda, o ta ũrĩa maaĩ  
moinithagĩrio mĩtaru-inĩ.
- <sup>2</sup> Mũndũ oonaga mĩthĩire yake yothe ĩrĩ mĩega,  
no Jehova athimaga ngoro.
- <sup>3</sup> Gwĩka ũrĩa kwagĩrĩire na ũrĩa ũrĩ kĩhooto  
nĩ gwĩtikagĩrwo nĩ Jehova gũkĩra kũruta igongona.
- <sup>4</sup> Maitho ma mwĩtũũgĩrio na ngoro ya mwĩtũũ,  
o icio tawa wa arĩa aaganu-rĩ, nĩ mehia!
- <sup>5</sup> Mĩbango ya arĩa marĩ kiyu nĩirehaga uumithio,  
o ta ũrĩa ti-itherũ ihenya inene rĩrehaga ũthĩini.
- <sup>6</sup> Kũgĩa na ũtonga na njĩra ya rũrĩmĩ rwa maheeni  
nĩ kibii gĩa gũthira, na nĩ mũtego wa gĩkuũ.
- <sup>7</sup> Haaro ya andũ arĩa aaganu ĩkaamakururia, ĩmeherie,  
nĩgũkorwo nĩmaregaga gwĩka ũrĩa kwagĩrĩire.

- <sup>8</sup> Njĩra ya mündũ mũhĩtia nĩ njogomu,  
no mĩthiĩre ya mündũ ũrĩa ũtarĩ mahĩtia nĩ mĩrũn-  
garũ.
- <sup>9</sup> Nĩ kaba gũtũũra nyũmba-igũrũ, koine-inĩ,  
gũkĩra gũtũũra nyũmba thĩinĩ na mĩtumia wa haaro.
- <sup>10</sup> Mündũ ũrĩa mwaganu eriragĩria gwĩka o ũũru;  
ndaiguuagĩra mündũ wa itũũra rĩake tha.
- <sup>11</sup> Hĩndĩ ĩrĩa mũnyũrũrania aaherithio, arĩa maagĩte ũũgĩ  
nĩmohĩgaga;  
hĩndĩ ĩrĩa mündũ mũũgĩ aataarwo nĩagĩĩaga na  
ũmenyo.
- <sup>12</sup> Ũrĩa Mũthingu, o we Ngai, nĩonaga nyũmba ya ũrĩa  
mwaganu,  
na akarehithĩria ũcio mwaganu mwanangĩko.
- <sup>13</sup> Mündũ angĩhinga matũ ndakaigue kĩrĩro kĩa arĩa  
athĩĩni-rĩ,  
o nake agaakaya na ndone wa kũmwĩtika.
- <sup>14</sup> Kĩheo kĩheanĩtwo na hitho nĩkĩhooreragia marakara,  
na ihaki ihithe nguo-inĩ rĩhooreragia mang'ũrĩ  
manene.
- <sup>15</sup> Ituĩro rĩa kĩhooto rĩatuuo, rĩrehaga gĩkeno kũrĩ andũ  
arĩa athingu,  
no rĩrehaga kĩmako kũrĩ arĩa mekaga ũũru.
- <sup>16</sup> Mündũ ũrĩa ũtiganaga na njĩra ya ũũgĩ,  
akaahurũkĩra kĩũngano-inĩ kĩa arĩa akuũ.

- <sup>17</sup> Mündũ ũrĩa mwendi ikeno nĩagathĩina;  
ũrĩa wothē mwendi ndibei na maguta-rĩ, gũtirĩ hĩndĩ  
agaatonga.
- <sup>18</sup> Mündũ ũrĩa mwaganu atuĩkaga irĩhi rĩa gũkũũra ũrĩa  
mũthingu,  
na ũrĩa ũtarĩ mwĩhokeku agatuĩka irĩhi rĩa gũkũũra  
ũrĩa mũrũngĩrũ.
- <sup>19</sup> Nĩ kaba gũtũũra werũ-inĩ,  
gũkĩra gũtũũra na mĩtumia wa haaro na kũrakara  
narua.
- <sup>20</sup> Thĩinĩ wa nyũmba ya mündũ mũũgĩ nĩ kũrĩ mĩthemba  
yothē ya irio njega o na maguta,  
no mündũ mũkĩgu arĩaga kĩrĩa gĩothe arĩ nakĩo.
- <sup>21</sup> Mündũ ũrĩa ũthingataga ũthingu na wendani  
nĩagĩaga na muoyo, na ũgaacĩru, na gĩtĩio.
- <sup>22</sup> Mündũ mũũgĩ atharĩkagĩra itũũra inene rĩa andũ arĩa  
njamba,  
na akamomora kĩhitho kĩa hinya kĩrĩa mehokete.
- <sup>23</sup> Mündũ ũrĩa ũmenyagĩrĩra kanua gake na rũrĩmĩ rwake  
nĩeyeheragia mĩtino-inĩ.
- <sup>24</sup> Mündũ mwĩtĩi na mwĩgereri, etagwo “Mũnyũrũria”;  
ekaga maündũ make na mwĩtĩio mũnene.
- <sup>25</sup> Merirĩria ma mündũ kīgũũta nĩmo makaamũũraga,  
tondũ moko make matiendaga kũruta wĩa.
- <sup>26</sup> Mũthenya wothē eriragĩria o makĩria,  
no arĩa athingu maheanaga mategũtara.

- <sup>27</sup> Igongona rĩa mündũ mwaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi:  
ĩ rĩtikĩrĩ magigi makĩria hĩndĩ ĩrĩa rĩrehetwo na  
ũhinga ngoro-inĩ!
- <sup>28</sup> Mũira wa maheeni nĩgũthira agaathira,  
nake ũrĩa ũmũthikagĩrĩa akaanangwo nginya tene.
- <sup>29</sup> Mündũ mwaganu erũagĩrĩa na ũrũme,  
no mündũ mũrũngĩrĩru nĩeciiragia ũhoru wa  
mĩthiĩre yake.
- <sup>30</sup> Gũtirĩ ũũgĩ, kana ũmenyi, kana kĩrĩa o na kĩrĩkũ  
kĩngĩhota gũũkĩrĩa Jehova.
- <sup>31</sup> Mbarathi nĩharagĩrio nĩ ũndũ wa mũthenya wa  
mbaara,  
no ũhootani uumaga kũrĩ Jehova.

## 22

- <sup>1</sup> Rĩitwa rĩega nĩrĩakwĩrĩrĩrio gũkĩra ũtonga mũnene;  
gũtĩika nĩ kwegu gũkĩra betha kana thahabu.
- <sup>2</sup> Andũ arĩa atongu na arĩa athĩni harĩ ũndũ ũmwe  
ũmanyiitithanĩtie;  
Jehova nĩwe Mũmbi wao othe.
- <sup>3</sup> Mündũ mũbaarĩrĩri onaga ũgwati akehitha,  
no arĩa matarĩ ũũgĩ mathiiaga o na mbere nao mag-  
atoonya thĩĩna-inĩ.
- <sup>4</sup> Kwĩnyiihia na gwĩtigĩra Jehova  
kũrehaga ũtonga, na gĩtĩĩo, na muoyo.

- <sup>5</sup> Njĩra cia andũ arĩa aaganu irĩ mĩigua na mĩtego,  
no ũrĩa ũgitagĩra ngoro yake aikaraga kũraya nacio.
- <sup>6</sup> Menyeria mwana njĩra ĩrĩa agĩrĩrwo nĩkũgera,  
na ndarĩ hĩndĩ akaamiuma o na aakũra.
- <sup>7</sup> Andũ arĩa atongu nĩ mathaga arĩa athĩini,  
na ũrĩa ũkombaga nĩ ndungata ya mũmũkoomberi.
- <sup>8</sup> Mũndũ ũrĩa ũhaandaga waganu agethaga thĩina,  
naruo rũthanju rwa marakara make nĩrũkanangwo.
- <sup>9</sup> Mũndũ mũtaana we mwene nĩakarathimwo,  
tondũ nĩagayagĩra arĩa athĩini irio ciake.
- <sup>10</sup> Ingata mũnyũrũrania, nayo ngũĩ nĩgũkweherera;  
ĩnegene na irumi o nacio nĩcigũthira.
- <sup>11</sup> Mũndũ ũrĩa wendaga ngoro theru na akaaragia maũndũ  
ma ũtugi,  
mũthamaki nĩagatuĩka mũrata wake.
- <sup>12</sup> Maitho ma Jehova nĩmamenyagĩrĩra ũmenyo,  
no nĩathaahagia ciugo cia ũrĩa ũtarĩ mwĩhokeku.
- <sup>13</sup> Kĩgũũta kiugaga, “Nja kũrĩ na mũrũũthi!”  
Kana gĩkoiga atĩrĩ, “Nĩngũũragĩrwo njĩra-inĩ!”
- <sup>14</sup> Kanua ka mũtumia mũtharia nĩ irima iriku,  
nake ũrĩa werekeirio mang’ũrĩ ma Jehova agũũaga  
thĩinĩ wa rĩo.
- <sup>15</sup> Ngoro ya mwana yohanĩtio na ũrimũ,

no rūthanju rwa kũmũherithia nĩrũkaũingata kũraya  
nake.

- <sup>16</sup> Mũndũ ũrĩa ũhinyagĩrĩria arĩa athĩini nĩguo eyongerere  
ũtonga,  
na ũrĩa ũheaga itonga iheo, eerĩ nĩmagathĩina.

*Mĩario ya arĩa Oogĩ*

- <sup>17</sup> Tega matũ, na ũthikĩrĩrie mĩario ya andũ arĩa oogĩ;  
nyiita na ngoro yaku maũndũ marĩa ngũrutana,  
<sup>18</sup> tondũ nĩ ũndũ mwega hĩndĩ ĩrĩa ũkũmaiga ngoro-inĩ  
yaku,  
na ũkoragwo namo mothe mĩromo-inĩ yaku.  
<sup>19</sup> Ndaakũmenyithia mo nĩgeetha mwĩhoko waku ũkor-  
agwo harĩ Jehova,  
wee nĩwe ngũruta maũndũ macio ũmũthĩ, ĩĩ wee  
nĩwe ngũruta.  
<sup>20</sup> Githĩ ndikwandĩkĩire thimo mĩrongo ĩtatũ,  
thimo cia ũtaarani na ũmenyo,  
<sup>21</sup> ngakũruta ciugo cia ma na cia kwĩhokeka,  
nĩgeetha ũkaahota kũhe  
ũrĩa ũgũtũmĩte macookio mega?  
  
<sup>22</sup> Ndũkanatunye arĩa athĩini indo ciao tondũ wa ũthĩini  
wao,  
na ndũkanahinyĩrĩrie arĩa abatari ciira-inĩ,  
<sup>23</sup> nĩgũkorwo Jehova nĩakamaciirĩrĩa,  
na nĩagatunya arĩa mamatunyaga indo ciao.  
  
<sup>24</sup> Ndũkanagĩe ũrata na mũndũ ũrĩa ũrĩ marakara mahiũ,  
ndũkanagĩe thiritũ na mũndũ ũrĩa ũhiũhaga  
kũrakara,  
<sup>25</sup> tondũ wahota kwĩruta mĩthĩire yake,  
na ũnyitwo nĩ mũtego.

- <sup>26</sup> Ndūgatuīke mūdū wa kūiga kīndū gĩa kūrūgamīrīra  
thiirī,  
kana ūtuīke wee nīwe wa kūrūgamagīrīra mathiirī  
ma andū angī;  
<sup>27</sup> ūngīkaaga kīndū gĩa kūrīha nakīo-rī,  
ūgaatunywo ūrīrī waku o ūūkomeire.
- <sup>28</sup> Ndūkaneherie ihiga rīa tene rīa mūhaka  
rīrīa rīahaandirwo nī maithe manyu ma tene.
- <sup>29</sup> Nīwonaga mūdū mūūgī na wīra wake?  
Ūcio agatungata o na mbere ya athamaki;  
ndagatungata mbere ya andū matooīkaine.

## 23

- <sup>1</sup> Rīrīa waikara thī kūrīianīra na mwathi wa būrūrī-rī,  
wīmenyerere nūū ūcio mūrī nake;  
<sup>2</sup> wīgīrīre kahiū mūmero  
ūngīkorwo ūrī mūdū mūkoroku.
- <sup>3</sup> Ndūkerirīrie irio ciake irī mūrīo,  
nīgūkorwo nī irio cia gūkūheenereria.
- <sup>4</sup> Tiga kwīnogia na kwenda gwītongia;  
gĩa na ūūgī wa kūhota kwīrigīrīria.
- <sup>5</sup> No wone ūtonga, ūcooke ūbuīrie,  
nīgūkorwo ti-itherū ūtonga nīwīmeragia mathagu,  
na ūkombūka ta nderi yerekeire matu-inī.
- <sup>6</sup> Tiga kūrīa irio cia mūdū mūkarī,  
ndūkerirīrie irio ciake cia mūrīo;
- <sup>7</sup> tondū nī mūdū wa arīa meciiragia o ūhoro wa thogora  
hīndī ciothe.  
Akwīraga atīrī, “Rīa na ūnyue,”  
no ngoro yake ndīrī hamwe nawe.

- <sup>8</sup> Nĩũgatahĩka kĩrĩa kĩnini ũgaakorwo ũrĩite,  
nacio ngaatho ciaku nĩikoorĩra thĩ.
- <sup>9</sup> Ndũkaarie na mũndũ mũkĩgu,  
nĩgũkorwo we no anyararire ũũgĩ wa ciugo ciaku.
- <sup>10</sup> Ndũkaneherie ihiga rĩa tene rĩa mũhaka,  
kana ũhatĩke mĩhaka ya mĩgũnda ya ciana cia ngo-  
riai,
- <sup>11</sup> tondũ Mũgitĩri wacio nĩ arĩ na hinya;  
nĩakamaciirĩrĩa agũũkĩrĩre.
- <sup>12</sup> Ringĩrĩria ngoro yaku gũthikĩrĩria ũrutani,  
na matũ maku kũigua ciugo cia ũmenyo.
- <sup>13</sup> Ndũkanaage kũherithia mwana;  
ũngĩmũhũũra na rũthanju-rĩ, ndangĩkua.
- <sup>14</sup> Mũhũũrage na rũthanju  
nĩguo ũhonokie muoyo wake kuuma kũrĩ gĩkuũ.
- <sup>15</sup> Mũrũ wakwa, ngoro yaku ĩngĩgĩa na ũũgĩ-rĩ,  
hĩndĩ ĩyo ngoro yakwa no ĩkene;
- <sup>16</sup> ngoro yakwa nĩĩgacanjamũka  
rĩrĩa mĩromo yaku ĩkaaria maũndũ marĩa magĩrĩire.
- <sup>17</sup> Ndũkanareke ngoro yaku ĩguĩre ehia ũiru,  
no hĩndĩ ciothe gĩĩaga na kĩyo gĩa gwĩtigĩra Jehova.
- <sup>18</sup> Tondũ ti-itherũ wee ũrĩ na kĩĩrĩgĩrĩro thuutha-inĩ,  
na kĩĩrĩgĩrĩro gĩaku gĩtigaathira.
- <sup>19</sup> Mũrũ wakwa, thikĩrĩria nĩgeetha ũgĩe na ũũgĩ,  
na ũige ngoro yaku njĩra-inĩ ĩrĩa yagĩrĩire.
- <sup>20</sup> Ndũkegwatanie na andũ arĩa manyuuuga njoohi,



- kana arĩa makorokagĩra nyama,  
21 nĩgũkorwo arĩũ na andũ arĩa akoroku matuĩkaga  
athĩĩni,  
naguo ũgũũta ũtũmaga mũndũ ehumbe matangari.
- 22 Thikagĩrĩria thoguo, we ũrĩa wagũciarire,  
na ndũkanyarare maitũguo, o na aakorwo nĩ  
mũkũrũ.
- 23 Wĩgũrĩre ũhoru ũrĩa wa ma na ndũkanawendie;  
wĩgũrĩre na ũũgĩ, na ũtaaro, na ũtaũku.
- 24 Ithe wa mwana mũthingu arĩ gĩkeno kĩnene mũno;  
nake ũrĩa ũrĩ na mwana mũũgĩ nĩakenagio nĩwe.
- 25 Thoguo na maitũguo marocanjamũka nĩ ũndũ waku;  
mũtumia ũrĩa wagũciarire arokena!
- 26 Mũrũ wakwa, heaga ngoro yaku,  
na ũreke maitho maku marũmagĩrĩre njĩra ciakwa,
- 27 nĩgũkorwo mũmaraya nĩ irima iriku,  
nake mũtumia mũtharia nĩ gĩthima gĩkunderu.
- 28 Oohagĩria andũ njĩra-inĩ o ta njangiri,  
na nĩatũmaga kuongerereke andũ matarĩ ehokeku  
kĩrĩndĩ-inĩ.
- 29 Nũũ ũrĩ na haaro? Nũũ ũrĩ na kĩa?  
Nũũ ũrĩ hatĩka-inĩ? Nũũ ũrĩ na mateta?  
Nũũ ũgurarĩtio hatarĩ gĩtũmĩ? Nũũ ũtunĩhĩtie  
maitho?
- 30 Nĩ arĩa matindaga marũmanĩrĩire na ndibei,  
arĩa mathiiaaga magĩcamaga mbakũri cia ndibei ĩrĩa  
ndukanie.
- 31 Tiga kwĩrorera ndibei rĩrĩa ĩtunĩhĩte,  
rĩrĩa ĩgũkenga ĩrĩ gĩkombe-inĩ,  
rĩrĩa ĩkũmerũka wega!
- 32 Mũthia-inĩ ĩrũmanaga ta nyoka,

ĩgagũtheeca na thumu ta ndũira.

<sup>33</sup> Maitho maku makoonaga maũndũ mageni,  
na meciiria maku meciirie maũndũ ma waganu.

<sup>34</sup> Ũgaatuĩka ta mũndũ ũkomete iria-inĩ rĩrĩa inene gata-  
gatĩ,  
o ta mũndũ ũkomete mũthia wa gĩtugĩ kĩa macua.

<sup>35</sup> Nĩũkoiga atĩrĩ, “Ngũthĩtwo, no ndinatiihio!  
Nĩmahũũra, no ndinaigua ũndũ!

Ngokĩra-rĩ,  
nĩguo ngacarie ĩngĩ ya kũnyua?”

## 24

<sup>1</sup> Tiga kũiguĩra andũ arĩa aaganu ũiru,  
na ndũkanerĩrie thiritũ yao,

<sup>2</sup> nĩgũkorwo ngoro ciao ithugundaga o haaro,  
na mĩromo yao yaragia ũhoru wa kũrehere andũ  
thĩĩna.

<sup>3</sup> Nyũmba yakagwo na ũũgĩ,  
naguo ũtaũku nĩguo ũtũmaga ĩĩhaande;

<sup>4</sup> ũmenyo nĩguo ũiyũragia tũnyũmba twayo,  
ũgatũiyũria na indo cia bata, na ũtonga mwega.

<sup>5</sup> Mũndũ mũũgĩ arĩ ũhoti mũnene,  
na mũndũ ũrĩ ũmenyo nĩakĩragĩrĩria kũgĩa na hinya;

<sup>6</sup> ũgĩthiĩ mbaara-inĩ nĩũbatarĩtio nĩgũtaarwo,  
na nĩgeetha ũhootane nĩũbatarĩtio nĩ aheani kĩrĩra  
aingĩ.

<sup>7</sup> Ũũgĩ ũrĩ igũrũ mũno, ndũngĩkinyĩrĩka nĩ mũndũ  
mũkĩngu;  
rĩrĩa kwagomanwo kĩhingo-inĩ, ndangĩona wa kuuga.

- <sup>8</sup> Mündũ ũrĩa ũthugundaga ũũru-rĩ,  
andũ mamwĩtaga mungumania.
- <sup>9</sup> Mathugunda ma ũrimũ nĩ mehia,  
na mũnyũrũrania nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ andũ.
- <sup>10</sup> Ũngĩtuĩka wa kũũrwo nĩ hinya hĩndĩ ya thĩĩna,  
hinya waku kaĩ nĩ mũnini-ĩ!
- <sup>11</sup> Honokia arĩa maratwarĩrĩrio gĩkuũ-inĩ;  
girĩrĩria arĩa maratũgũũga merekeire gĩthĩnjĩro.
- <sup>12</sup> Ũngiuga atĩrĩ, “Ũhoru ũcio tũtiraũmenyete,”  
githĩ ũrĩa ũthimaga ngoro tiwe ũmenyaga?  
Ũrĩa ũrangagĩra muoyo waku-rĩ, githĩ ndooĩ kana nĩguo?  
Githĩ ndakaarĩha o mündũ kũringana na ũrĩa ekĩte?
- <sup>13</sup> Mũrũ wakwa, rĩa ũũkĩ, nĩgũkorwo nĩ mwega;  
ũũkĩ uumĩte magua-inĩ ũrĩ mũrĩo ũkĩũcama.
- <sup>14</sup> Ningĩ menya atĩ ũũgĩ ũrĩ mũrĩo harĩ ngoro yaku;  
ũngĩgĩa naguo, nĩũkagĩa na kĩĩrĩgĩrĩro,  
na kĩĩrĩgĩrĩro gĩaku gĩtigaathira.
- <sup>15</sup> Ndũkanoochie mündũ mũthingu njĩra-inĩ ũtharĩkĩre  
nyũmba yake ta mũitũ,  
ndũkanahithũkĩre gĩikaro gĩake;
- <sup>16</sup> nĩgũkorwo mündũ mũthingu o na angĩgũa maita mũg-  
wanja, agũũaga o agĩũkagĩra,  
no andũ arĩa aaganu marũndagwo nĩ mũtino.
- <sup>17</sup> Hĩndĩ ĩrĩa thũ yaku yagũa-rĩ, ndũkanamĩkenereke;  
hĩndĩ ĩrĩa yahĩngwo-rĩ, ndũkareke ngoro yaku ĩkene,
- <sup>18</sup> nĩguo Jehova ndakone ũndũ ũcio arakare,  
akĩhũndũre marakara make kuuma kũrĩ thũ ĩyo.

<sup>19</sup> Ndūkanathĩĩnĩke ngoro nĩ ũndũ wa andũ arĩa ooru,  
kana wĩrirĩrie kũhaanana na arĩa aaganu,  
<sup>20</sup> nĩgũkorwo mũndũ ũrĩa mũũru ndarĩ na mwĩhoko wa  
thuutha-inĩ,  
na tawa wa ũrĩa mwaganu nĩũkahorio.

<sup>21</sup> Mũrũ wakwa, wĩtigĩre Jehova na wĩtigĩre mũthamaki,  
na ndũkagĩe na ngwatanĩro na andũ arĩa aremi,  
<sup>22</sup> nĩgũkorwo acio eerĩ no mamũrehithĩrie mwanangĩko  
wa narua,  
na nũũ ũngĩmenya nĩ mĩtino ĩrĩkũ mangĩrehe?

*Mĩario ĩngĩ ya arĩa Oogĩ*

<sup>23</sup> O na ici no thimo cia andũ arĩa oogĩ:  
Kwenda mwena ũmwe gũkĩra ũrĩa ũngĩ ciira-inĩ ti ũndũ  
mwega:  
<sup>24</sup> Ũrĩa wotha wĩraga mũndũ ũrĩa ũrĩ na mahĩtia atĩrĩ,  
“Wee ndũrĩ na mahĩtia,”  
kĩrĩndĩ nĩgĩkamũruma, na athũũrwo nĩ ndũrĩrĩ.

<sup>25</sup> No arĩa matuagĩra andũ arĩa aaganu ciira,  
nĩmakona wega, na magĩe na kĩrathimo kĩega.

<sup>26</sup> Icookio rĩa wĩhokeku  
nĩ ta kĩmumunyano kĩa mĩromo.

<sup>27</sup> Rĩĩkia wĩra wa gũtua mwako na nja,  
na ũhaarĩrie mĩgũnda yaku;  
thuutha ũcio cooka wĩakĩre nyũmba.

<sup>28</sup> Ndūkanarute ũira ũigĩrĩre mũndũ wa itũũra riaku  
kĩgeenyoy,  
kana ũheenanie na mĩromo yaku.

<sup>29</sup> Ndūkanoige atĩrĩ, “Ngũmwĩka o ta ũrĩa anjĩkĩte;

ngwĩrĩhĩria harĩ mündũ ũcio kũringana na ũrĩa eekire.”

- <sup>30</sup> Ndaahĩtũkĩire mũgũnda-inĩ wa kĩgũũta,  
ngĩhĩtũkĩira mũgũnda-inĩ wa mĩthabibũ wa mündũ  
ũtooĩ gũkũũrana maũndũ;  
<sup>31</sup> na rĩrĩ, mĩgua yamerete kũndũ guothe,  
na mũgũnda ũkaiyũra riya,  
naruo rũthingo rwa mahiga rũkamomoka.  
<sup>32</sup> Nĩndacũũranirie na ngoro yakwa maũndũ macio  
ndonire,  
na ngĩruta ũndũ kuumana na ũrĩa ndonire:  
<sup>33</sup> Mũtugo wa gũkoma hanini,  
gũcooka toro hanini, gũkũnja moko hanini ũhurũke;  
<sup>34</sup> naguo ũthĩini ũgaagũkorerera ta mũitũ,  
na wagi ũgũkorerere ta mündũ wĩohete indo cia  
mbaara.

## 25

### *Thimo Ingĩ cia Solomoni*

<sup>1</sup> Ici nĩ thimo ingĩ cia Solomoni, iria ciacookanĩrĩrio  
na ikĩandĩkwo nĩ andũ a Hezekia ũrĩa warĩ mũthamaki wa  
Juda:

<sup>2</sup> Kũhithĩrĩra ũndũ nĩ ũgooci wa Ngai;  
nakuo gũtuĩria ũndũ nĩkuo kũgoocithagia athamaki.

<sup>3</sup> O ta ũrĩa igũrũ kũraiĩte na igũrũ, nakuo thĩ gũkarika  
mũno-rĩ,  
ũguo noguo ngoro cia athamaki itangĩtuĩrika.

<sup>4</sup> Theria betha ithire gĩko,  
na nĩhegũtigara kĩndũ kĩa mũturi wa betha;

<sup>5</sup> eheria andũ arĩa aaganu harĩ mũthamaki,  
na gĩtĩ gĩake kĩa ũnene nĩgĩkũrũmio nĩ ũthingu.

- <sup>6</sup> Ndūgetūũgĩrie harĩ mūthamaki,  
na ndūkerūgamie gatagatĩ ka anene;  
<sup>7</sup> kaba mūthamaki we mwene akwĩre, “Ambata, ũũke  
haha,”  
gūkĩra agūconorithie mbere ya mūdũ ũrĩ igweta.

Ũndũ ũrĩa wonete na maitho-rĩ,  
<sup>8</sup> ndūkahiũhe kūtwaru igooti-inĩ,  
tondũ-rĩ, ũgeeka atĩa marigĩrĩrio-inĩ,  
mūdũ wa itũũra rĩaku angĩkaaruta ũira agū-  
conorithie?

- <sup>9</sup> Ciirai na mūdũ wa itũũra rĩaku we mwene,  
nĩguo ndūkoimie ndundu ya mūdũ ũcio ũngĩ nja,

- <sup>10</sup> kana ũiguuo nĩ mūdũ ũngĩ agūconore,  
ūtũũre na ngumo njũru itagagũthira.

- <sup>11</sup> Kiugo kĩarĩtio hĩndĩ ĩrĩa yagĩrĩire  
nĩ ta matunda ma thahabu marĩ thaani-inĩ ya betha.

- <sup>12</sup> Gĩcũhĩ gĩa gūtũ gĩa thahabu, kana ithaga rĩa thahabu  
ĩrĩa therie,  
nĩ taguo irũithia rĩa mūdũ mũũgĩ rĩtariĩ gūtũ-inĩ  
kwa mūdũ ũrĩa ũiguaga.

- <sup>13</sup> Ta ũhehu wa tharunji hĩndĩ ya magetha,  
no taguo mūtwarĩ ndũmĩrĩri mwĩhokeku ahaana kũrĩ  
arĩa mamūtũmaga;  
nĩatũmaga ngoro cia anene ake ikene.

- <sup>14</sup> O ta ũrĩa matu na rūhuho matarĩ mbura ihaana,  
no taguo mūdũ ahaana ũrĩa ũrahaga ũrĩa ekũheana  
iheo na ndaheane.

- 15 Ũkirĩrĩria no ũguucĩrĩrie ũrĩa waathanaga etĩkĩre ũndũ,  
naruo rūrĩmĩ ruororo no ruune ihĩndĩ.
- 16 Ũngĩona ũũkĩ-rĩ, rĩa o wa gũkũigana,  
ũngĩrĩa mũingĩ mũno nĩũgũtahĩka.
- 17 Nyiihia gũthiia kwa mũndũ wa itũũra,  
ũngĩthĩi kaingĩ no anogio nĩwe agũthũũre.
- 18 Mũndũ ũrĩa ũheanaga ũira wa maheeni agookĩrĩra  
mũndũ wa itũũra,  
ahaana ta njũgũma, kana rūhiũ rwa njora, kana  
mũguĩ mũũgĩ.
- 19 Kwĩhoka mũndũ ũtarĩ mwĩhokeku hĩndĩ ya thĩĩna,  
no ta kwĩhoka igego ituĩku, kana kũgũrũ kũrathua.
- 20 Ũrĩa ũinagĩra mũndũ ũrĩ na ngoro nditũ nyĩmbo,  
no ta mũndũ kwĩruta nguo mũthenya wa heho,  
kana gũitĩrĩria thiki igata-inĩ.
- 21 Thũ yaku ĩngĩkorwo ĩhũtĩ-rĩ, mĩhe irio ĩrĩe;  
ĩngĩkorwo ĩnyootĩ-rĩ, mĩhe maaĩ ĩnyue.
- 22 Weka ũguo-rĩ, nĩũkũmĩigĩrĩra makara ma mwaki  
mũtwe,  
nake Jehova nĩagakũrĩha.
- 23 O ta ũrĩa rūhuho rwa gathigathini rūrehaga mbura,  
nogu rūrĩmĩ rwa njuukũ rūrehaga ũhoru wa  
marakara.
- 24 Nĩ kaba gũtũũra nyũmba-igũrũ koine-inĩ,  
gũkĩra gũtũũrania nyũmba thĩinĩ na mũtumia wa  
haaro.

- <sup>25</sup> O ta ũrĩa maaĩ mahehu manyootoraga mündũ mũnyootu,  
no taguo ũhoru mwega uumĩte bŭrŭri wa kŭraya wĩkaga.
- <sup>26</sup> O ta gĩthima kŭiyŭrĩte ndaka, kana itherŭkĩro rĩa maaĩ riunjuge,  
ũguo nĩguo mündũ mũthingu ahaanaga angĩrekere-  
ria harĩ andũ arĩa aaganu.
- <sup>27</sup> Ti wega kŭrĩa ũũkĩ mũingĩ mũno,  
o na ti ũndũ wa gŭtũika mündũ gwĩcarĩria gĩtũo we mwene.
- <sup>28</sup> Mündũ ũtangĩhota gwatha ngoro yake  
atarĩ ta itũũra inene rĩmomoku, na rĩtarĩ na thingo.

## 26

- <sup>1</sup> O ta ũrĩa tharunji ĩtaagĩrĩire kŭgĩa hĩndĩ ya riũa, kana mbura kuura hĩndĩ ya magetha-rĩ,  
noguo gĩtũo gĩtagĩrĩire mündũ mŭkĩigu.
- <sup>2</sup> Ta kanyoni-ka-nja gekŭbatabata, kana thũngŭrŭrũ ĩkũhiũka-hiũka,  
noguo kĩrumi gĩtarĩ gĩtũmi gĩtarĩ ha kwĩgwatĩrĩra.
- <sup>3</sup> Kĩboko nĩ kĩa mbarathi, matamu nĩ ma ndigiri,  
na rũthanju nĩ rwa ciande cia andũ arĩa akĩigu!
- <sup>4</sup> Ndũkanacookerie mündũ mŭkĩigu kŭringana na ũrimũ wake,  
ndũkae gũtuĩka take.
- <sup>5</sup> Cookeria mündũ mŭkĩigu kŭringana na ũrimũ wake,



nĩguo ndakeyone taarĩ mündũ mũũgĩ maitho-inĩ  
make.

<sup>6</sup> Gũtũma ndũmĩrĩri na guoko kwa mündũ mũkĩgu-rĩ,  
nĩ ta gwĩtinia magũrũ, kana kũnyua haaro.

<sup>7</sup> O ta magũrũ ma gĩthua ũrĩa mathiiaga maniginĩte,  
noguo thimo ihaana ikĩario nĩ kanua ka mündũ  
mũkĩgu.

<sup>8</sup> Kũhe mündũ mũkĩgu gĩtĩio  
no ta kuherera ihiga kīgũtha-inĩ.

<sup>9</sup> Thimo ikĩario nĩ kanua ka mündũ mũkĩgu  
nĩ ta mũigua ũrĩ guoko-inĩ kwa mũrĩũ.

<sup>10</sup> Mündũ wandikaga mündũ mũkĩgu kana mwĩhĩtũkĩri  
nĩ ta ũrĩa ũikagia mĩguĩ o ro ũguo agatiihia andũ.

<sup>11</sup> Mündũ mũkĩgu acookagĩra ũrimũ wake  
o ta ũrĩa ngui icookagĩrĩra matahĩko mayo.

<sup>12</sup> Wanona mündũ wĩonaga arĩ mũũgĩ maitho-inĩ make?  
Mündũ mũkĩgu arĩ na kĩirĩgĩrĩro gũkĩra mündũ ũcio.

<sup>13</sup> Kīgũũta kiugaga atĩrĩ, “Njĩra-inĩ kũrĩ na mũrũũthi,  
mũrũũthi mũrĩiani ũrorũũra njĩra-inĩ cia itũũra!”

<sup>14</sup> Ta ũrĩa mũrango ũtindaga ũkĩgarũrũka ihocio-inĩ  
ciaguo,  
noguo kīgũũta gĩtindaga gĩkĩgarũra gĩkomete ũrĩrĩ-  
inĩ wakĩo.

<sup>15</sup> Kīgũũta gĩikagia guoko gwakĩo o thaani-inĩ;

kīnogagio nīgūcooka gūkuoya gīgūkinyie kanua-inĩ.

- <sup>16</sup> Kīgūūta kīionaga kīrĩ kīgūgĩ maitho-inĩ makĩo,  
gūkīra andũ mūgwanja arĩa macookagia ũhoru na  
ũũgĩ.
- <sup>17</sup> Mwĩhītūkīri wĩtoonyagia inegene-inĩ rĩtamūkoniĩ  
no ta mūdũ ũkūnyiita ngui matũ.
- <sup>18</sup> Ta mūgūrūki ũgūikia  
icinga cia mwaki, kana agaikia mīguĩ ya gĩkuũ,
- <sup>19</sup> no taguo mūdũ ahaana ũrĩa ũheenagia mūdũ wa  
itũūra rĩake,  
agacooka kūmwĩra atĩrĩ, “Nĩ itherũ nyuma narĩo!”
- <sup>20</sup> Mwaki ũngĩaga ngũ no kūhora ũhoraga;  
ngarari cingĩaga mūhuhu no gũthira ithiraga.
- <sup>21</sup> O ta ũrĩa makara magwatagia marĩa mangĩ mwaki,  
na o ta ũrĩa ngũ ciakanagia mwaki,  
noguo mūdũ mūūgiti aakagĩrĩria haaro.
- <sup>22</sup> Ndeto cia mūdũ wa mūhuhu nĩ ta twenyũ twega twa  
irio;  
tūmerūkaga tūgathiĩ mwĩrĩ wa mūdũ o thĩinĩ biũ.
- <sup>23</sup> Ta ũrĩa indo cia rĩũmba inyorokagio ikahenia na igūrũ,  
no taguo mīromo mīnyoroku ihumbagĩra ngoro ĩrĩ  
na ũũru.
- <sup>24</sup> Mūdũ wa rūmena aaragia ũhinga na mīromo yake,  
no thĩinĩ wa ngoro yake aiyūrĩtwo no maheeni.
- <sup>25</sup> O na gūtuĩka mīario yake nĩ ya gūkenania,  
ndūkanamwĩtĩkie,

nĩgũkorwo ngoro yake ñiyũrite maũndũ mũgwanja  
marĩ magigi.

<sup>26</sup> Rũmena rwake no rũhithwo na maheeni,  
no waganu wake ũkaaguĩrio kĩũngano-inĩ.

<sup>27</sup> Mũndũ angĩenja irima, nĩwe ũkaagũa rĩo;  
mũndũ angĩgaragara ihiga, rĩkaagaragara rĩmũ-  
cookerere.

<sup>28</sup> Rũrĩmĩ rwa maheeni nĩkũmena rũmenete arĩa rũtuura-  
gia,  
nako kanua ga kwĩyendithĩrĩria karehaga  
mwanangĩko.

## 27

<sup>1</sup> Tiga kwĩraha nĩ ũndũ wa rĩciũ,  
nĩgũkorwo ndũũ kĩrĩa mũthenya ũngĩrehe.

<sup>2</sup> Reke mũndũ ũngĩ akũgaathĩrĩrie, no ti kanua gaku  
mwene;  
mũndũ ũngĩ nĩakũgaathĩrĩrie, no ti mĩromo yaku  
mwene.

<sup>3</sup> Ihiga nĩ iritũ na mũthanga nĩ mũrigo,  
no kũrakario nĩ mũndũ mũkĩgu nĩ kũritũ gũkĩra icio  
cierĩ.

<sup>4</sup> Marakara matirĩ tha, namo marũrũ moinaga ta mũiyũro;  
no ũiru-rĩ, nũũ ũngĩhota kũwĩtiiria?

<sup>5</sup> Kaba kũrũithio nĩ mũndũ ũtekũhithĩrĩra ũndũ  
gũkĩra wendo mũhithe.

<sup>6</sup> Nguraro cia gũtihio nĩ mũrata no cĩhokwo,

no imumunyano nyingĩ cia mũgũthũũri ti cia  
kwĩhokwo.

<sup>7</sup> Mũndũ mũhũũnu athũũraga o na ũũkĩ,  
no mũndũ mũhũũtu, o na kĩndũ kĩrũrũ aiguaga kĩrĩ  
mũrĩo.

<sup>8</sup> Mũndũ ũũrĩte gwake mũcĩĩ  
ahaana ta nyoni ĩtiganĩirie gĩtara kĩaayo.

<sup>9</sup> Maguta manungi wega na ũbumba irehagĩra ngoro ya  
mũndũ gĩkeno,  
na noguo wega wa mũrata wa mũndũ wĩkaga  
akĩmũhe ũtaaro wake wa ma.

<sup>10</sup> Ndũkanateanĩrie mũrata waku kana mũrata wa thoguo,  
na ndũgathiĩ kwa mũrũ wa maitũguo rĩrĩa mũtino  
wagũkora:  
nĩ kaba mũndũ wa itũũra ũcio ũrĩ hakuhĩ, gũkĩra  
mũrũ wa nyina na mũndũ ũrĩ kũraya.

<sup>11</sup> Mũrũ wakwa, tuĩka mũndũ mũũgĩ, ũgĩkenagie ngoro  
yakwa;  
na nĩĩ hotage gũcookagĩria mũndũ o wotho ũngĩĩn-  
yarara.

<sup>12</sup> Mũndũ mũũgĩ oonaga ũgwati ũgĩũka akehitha,  
no arĩa matarĩ ũũgĩ mathiaga o na mbere, nao  
magatoonya thĩĩna-inĩ.

<sup>13</sup> Oya nguo ya mũndũ ũrĩa ũrũgamagĩrĩra thiirĩ wa  
mũndũ wa kũngĩ;  
mĩĩge ĩrũgamĩrĩre thiirĩ ũcio wa mũndũ-wa-nja wa  
kũngĩ.

- <sup>14</sup> Mündũ angĩrathima mündũ wa itũũra rĩake rūciinĩ tene  
anĩĩĩre-rĩ,  
ũndũ ũcio ũngĩtuĩka taarĩ kĩrumi.
- <sup>15</sup> Mũtumia wa haaro ahaanaine  
na maaĩ maratata mategũtigithĩria hĩndĩ ya mbura;
- <sup>16</sup> kũgeria kũmũgirĩrĩria nĩ ta kũgeria kũgirĩrĩria rūhuho,  
kana kũgeria gũkumbatĩria maguta na guoko.
- <sup>17</sup> O ta ũrĩa kĩgera kĩnooraga kĩrĩa kĩngĩ,  
no taguo mündũ ohĩgagia ũrĩa ũngĩ.
- <sup>18</sup> Mündũ ũrĩa ũrĩmagĩra mũkũyũ nĩakaarĩa maciaro  
maguo,  
na mündũ ũrĩa ũtungataga mwathi wake nĩagatĩio.
- <sup>19</sup> O ta ũrĩa mündũ onaga ũthiũ wake maaĩ-inĩ,  
no taguo ngoro ya mündũ yonanagia ũrĩa mündũ  
atarĩĩ.
- <sup>20</sup> Gĩkuũ na Mwanangĩko itiiganagia,  
na o namo maitho ma mündũ matiiganagia.
- <sup>21</sup> Nyũngũ nĩ ya gũthererio betha, na kĩrugutĩro nĩ gĩa  
gũthererio thahabu,  
no mündũ athimagwo na igweta rĩrĩa agwetagwo  
narĩo.
- <sup>22</sup> O na ũngĩhũũrĩra mündũ mũkĩngu ndĩrĩ-inĩ,  
ũmũhũũre na mũũthĩ ta ngano-rĩ,  
ndangiumwo nĩ ũrimũ wake.
- <sup>23</sup> Thũũrimaga mahiũ maku na kĩyo,  
ũmenyagĩrĩre wega ndũũru ciaku;

- <sup>24</sup> nĩgũkorwo ũtonga ndũtũũraga nginya tene,  
o nayo thũmbĩ ti ya gũkinyĩra njiarwa na njiarwa.
- <sup>25</sup> Nyeki ĩrĩa nyũmũ rĩrĩa yatũgũtwo na nyeki njerũ  
ĩkunũke-rĩ,  
nayo ĩrĩa ya irĩma-inĩ yũnganio na ĩinũkio-rĩ,
- <sup>26</sup> hĩndĩ ĩyo tũgondũ nĩtũgaatũma ũgĩe na nguo,  
nacio mbũri itũme ũgĩe na gĩa kũgũra mũgũnda.
- <sup>27</sup> Nĩũkagĩa na iria rĩingĩ rĩa mbũri  
rĩa gũkũigana na rĩa kũnyuuo nĩ andũ a nyũmba  
yaku,  
o na rĩa gũtũũria airĩtu aku a wĩra.

## 28

- <sup>1</sup> Andũ arĩa aaganu moraga o na gũtarĩ mũndũ ũramathin-  
gata,  
no arĩa athingu momagĩrĩria ta mũrũũthi.
- <sup>2</sup> Bũrũri ũngĩhĩa, nĩũgĩaga na aathani aingĩ,  
no mũndũ ũrĩ na ũtaũku na akagĩa na ũmenyo nĩatũ-  
maga bũrũri ũkindĩrie.
- <sup>3</sup> Mwathani ũrĩa ũhatagĩrĩria andũ arĩa athĩni  
ahaana ta mbura ya rūhuho ĩrĩa ĩtatigagia irio.
- <sup>4</sup> Andũ arĩa matirikaga watho magaathagĩrĩria andũ arĩa  
aaganu,  
no arĩa marũmagia watho magianaga nao.
- <sup>5</sup> Andũ arĩa oorũ matiiguaga maũndũ ma kĩhooito,  
no arĩa marongoragia Jehova nĩmataũkagĩrwo nĩ mo  
biũ.

- <sup>6</sup> Nĩ kaba mündũ mũthĩĩni ũrĩa ũthiiaga na mĩthiĩre ĩtarĩ ũcuuke,  
gũkĩra gĩtonga gĩthiiaga na mĩthiĩre mĩogomu.
- <sup>7</sup> Mündũ ũrĩa ũrũmagia watho nĩ mwana ũrĩ na gũkũũrana,  
no mwana ũrĩa ũthiiaga na thiritũ ya arĩa akoroku aconorithagia ithe.
- <sup>8</sup> Mündũ ũrĩa ũingĩhagia ũtonga wake na ũndũ wa gũkom-bithia mbeeca na gwĩtia uumithio mũkĩru aũigagĩra mündũ ũngĩ, ũrĩa ũkaiguĩra athĩĩni tha.
- <sup>9</sup> Mündũ ũrĩa ũregaga kũigua watho,  
o na mahooya make nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi.
- <sup>10</sup> Mündũ ũrĩa ũngĩhĩtithia andũ arĩa arũngĩrĩru nĩguo magere njĩra ya ũũru,  
akaagũa mũtego-inĩ wake we mwene,  
no ũrĩa ũtarĩ ũcuuke, wega nĩguo ũgaatuĩka igai rĩake.
- <sup>11</sup> Mündũ mũtongu no eyone taarĩ mũũgĩ maitho-inĩ make,  
no mündũ mũthĩĩni ũrĩa ũũĩ gũkũũrana maũndũ amuonaga o ũrĩa atariĩ.
- <sup>12</sup> Hĩndĩ ĩrĩa arĩa athingu maatoorania, nĩkũgĩaga na ndũhiũ nene;  
no rĩrĩa arĩa aaganu maatũũgĩra, andũ nĩ kwĩhitha mehithaga.
- <sup>13</sup> Mündũ ũrĩa ũhithaga mehia make ndagaacagĩra,

no ũrĩa ũmoimbũraga na agatigana namo  
nĩaiguagĩrwo tha.

- <sup>14</sup> Kũrathimwo nĩ mũndũ ũrĩa wĩtigagĩra Jehova hĩndĩ  
ciothe,  
no ũrĩa ũmagia ngoro yake nĩkũgũa agũũaga thĩĩna-  
inĩ.
- <sup>15</sup> Mũndũ mwaganu agĩatha andũ matarĩ na ũhoti,  
nĩ ta mũrũũthi ũkũrarama, kana nduba ĩgũticũka.
- <sup>16</sup> Mũnene ũtarĩ na ũtaũku nĩahinyagĩrĩria andũ mũno,  
no mũndũ ũrĩa ũthũire uumithio ũtagĩrĩire  
nĩagakenera matukũ maingĩ ma muoyo wake.
- <sup>17</sup> Mũndũ mũritũhĩre nĩ thakame ya mũndũ ooragĩte,  
egũtũũra ehithaga nginya gũkua gwake;  
mũndũ o na ũrĩkũ ndakanamũteithĩrĩrie.
- <sup>18</sup> Mũndũ ũrĩa mĩthĩire yake ĩtarĩ ũcuuke aikaraga arĩ  
mũgitĩre,  
no mũndũ ũrĩa ũthĩiaga na njĩra cia waganu akaagũa  
o rĩmwe, hubu!
- <sup>19</sup> Mũndũ ũrĩa ũrĩmaga mũgũnda wake arĩkoragwo na irio  
nyingĩ,  
no ũrĩa ũhanyũkanagia na maũndũ hatarĩ arĩhũũ-  
naga o thĩĩna.
- <sup>20</sup> Mũndũ mwĩhokeku arĩrathimagwo mũno,  
no ũrĩa wĩriragĩria kũhiũha gũtonga ndakaaga  
kũherithio.
- <sup>21</sup> Gũtĩĩra mũndũ maũthĩ ti wega:



no mündũ no eke ũũru nĩ ũndũ wa kenyũ ka irio.

- <sup>22</sup> Mündũ mũkarĩ nĩeriragĩria mũno gũtonga,  
na ndooĩ atĩ etereirwo nĩ ũthĩini.
- <sup>23</sup> Mündũ ũrĩa ũrũithagia ũngĩ nĩagatuĩka wa kwendwo  
nĩwe thuutha-inĩ,  
gũkĩra mündũ wa rũrĩmĩ rwa kwĩyendithĩrĩria.
- <sup>24</sup> Mündũ ũrĩa ũtunyaga ithe kana nyina kĩndũ kĩa,  
agacooka akoiga atĩrĩ, “Ti ũũru ndeka,”  
ũcio marĩ rũmwe na ũrĩa wanangaga.
- <sup>25</sup> Mündũ mũkoroku aarahũraga ngarari,  
no mündũ wĩhokete Jehova nĩakagaacĩra.
- <sup>26</sup> Mündũ ũrĩa wĩhokaga we mwene nĩ mündũ mũkĩngu,  
no ũrĩa ũthiiga na njĩra cia ũũgĩ aikaraga arĩ  
mũgitĩre.
- <sup>27</sup> Mündũ ũrĩa ũheaga athĩini ndarĩ kĩndũ akaaga,  
no mündũ ũrĩa ũmahingagĩra maithe nĩarĩĩrumagwo  
kaingĩ.
- <sup>28</sup> Rĩrĩa andũ arĩa aaganu maatuĩka a gwachana, andũ nĩ  
kwĩhitha mehithaga;  
no rĩrĩa arĩa aaganu mathira, arĩa athingu nĩmath-  
eeremaga.

## 29

- <sup>1</sup> Mündũ ũrĩa ũikaraga omĩtie ngingo thuutha wa  
kũrũithio maita maingĩ,  
akaanangwo o rĩmwe, na aage kĩhonia.

- <sup>2</sup> Rĩrĩa andũ arĩa athingu matheerema, andũ nĩmakenaga;  
no rĩrĩa andũ arĩa aaganu maathana, andũ nĩgũcaaya  
macaayaga.
- <sup>3</sup> Mũndũ ũrĩa wendete ũũgĩ atũũragia ithe na gĩkeno,  
no mũndũ ũrĩa ũceeraga na maraya nĩgũitanga ai-  
tangaga ũtonga wake.
- <sup>4</sup> Mũthamaki ũrĩ matũiro ma kĩhooato aikaragia bũrũri ũrĩ  
mwĩkindĩru,  
no ũrĩa ũkorokagĩra mahaki nĩ kwananga awanan-  
gaga.
- <sup>5</sup> Mũndũ ũrĩa wĩyendithagĩrĩria harĩ mũndũ wa itũũra  
rĩake na maheeni,  
nĩ wabu aambagĩra magũrũ make.
- <sup>6</sup> Mũndũ mwaganu ategagwo nĩ mehia make we mwene,  
no mũndũ mũthingu ainaga na agakena.
- <sup>7</sup> Andũ arĩa athingu nĩmamenyagĩrĩra kĩhooato kĩa arĩa  
athĩĩni,  
no arĩa aaganu matirũmbũyagia kĩhooato kĩaao.
- <sup>8</sup> Anyũrũrania matũmaga itũũra inene rĩrĩmbũke ta  
mwaki,  
no andũ oogĩ nĩkũniina maniinaga marakara.
- <sup>9</sup> Mũndũ mũũgĩ angĩthĩĩ igooti-inĩ na mũndũ mũkĩĩgu,  
mũndũ mũkĩĩgu arĩrĩmbũkaga nĩ marakara na  
akanyũrũrania, naguo thayũ ũkaaga.
- <sup>10</sup> Andũ arĩa maitaga thakame nĩmathũire mũndũ  
mwĩhokeku,

no andũ arĩa arũngĩrĩru macaragia ũrĩa mangĩti-  
irĩrĩa muoyo wake.

- <sup>11</sup> Mũndũ mũkĩgu aitũrũraga marakara make mothe,  
no mũndũ mũũgĩ aikaraga amarigĩrĩrie, akahoorera.
- <sup>12</sup> Mũndũ ũrĩa wathanaga angĩthikĩrĩria maheeni-rĩ,  
anene ake othe matuĩkaga andũ aaganu.
- <sup>13</sup> Mũndũ mũthĩni na mũndũ mũhinyanĩrĩria harĩ undũ  
ũmwe ũmahaananĩtie:  
Jehova nĩwe ũtũmaga maitho mao eerĩ moone.
- <sup>14</sup> Mũthamaki angĩtuĩra athĩni ciira na kihooto-rĩ,  
gĩtĩ gĩaake kĩa ũnene gĩtũũraga kĩrũmĩte nginya tene.
- <sup>15</sup> Rũthanju na kũrũithio ciĩkagĩra mũndũ ũũgĩ,  
no mwana wa kũrekererio aconorithagia nyina.
- <sup>16</sup> Hĩndĩ rĩa andũ aaganu matheerema, noguo mehia  
matheeremaga,  
no andũ arĩa athingu nĩmakerorera igwa rĩa.
- <sup>17</sup> Herithagia mũrũguo, na nĩagatũma ũgĩe na thayũ;  
nĩagatũma ũgĩe na gĩkeno ngoro-inĩ.
- <sup>18</sup> Kũrĩa gũtarĩ na ũguũrio, kĩrĩndĩ gĩticookaga  
kwĩrigĩrĩa;  
no gũkena nĩ mũndũ ũrĩa ũrũmagia watho.
- <sup>19</sup> Ndungata ndĩngĩhera nĩ kwarĩrio gũtheri;  
o na ĩngĩtaũkĩrwo nĩ ũhoru ndĩngĩũrũmbũiya.

- <sup>20</sup> Wanona mündũ ũhiũhaga kwaria?  
Mündũ mũkĩigu arĩ na kĩrĩgĩrĩro kũmũkĩra.
- <sup>21</sup> Mündũ angĩnania ndungata yake kuuma wĩthĩ wayo,  
marigĩrĩrio-inĩ nĩkamũrehera kĩa.
- <sup>22</sup> Mündũ wa marakara aarahũraga ngarari,  
nake mündũ wa marũrũ agĩaga na mehia maingĩ.
- <sup>23</sup> Mwĩtĩio wa mündũ nĩmũnyiihagia,  
no mündũ ũrĩa wa ngoro ya kwĩnyiihia nĩagatĩio.
- <sup>24</sup> Mündũ wa kũgĩa thiritũ na mũici nĩ muoyo wake mwene  
athũire;  
ehĩtithagio na ndangĩruta ũira.
- <sup>25</sup> Gwĩtigĩra mündũ gũtuĩkaga mũtego,  
no ũrĩa wĩhokaga Jehova aikaraga arĩ mũgitĩre.
- <sup>26</sup> Andũ aingĩ nĩmacaragia kũiguuo nĩ mũnene,  
no mündũ oonaga kĩhoto kuuma kũrĩ Jehova.
- <sup>27</sup> Andũ arĩa athingu monaga andũ arĩa matarĩ ehokeku ta  
kĩndũ kĩrĩ magigi;  
nao andũ arĩa aaganu moonaga andũ arĩa arũngĩrĩru  
ta kĩndũ kĩrĩ magigi.

## 30

### *Mĩario ya Aguri*

- <sup>1</sup> Ĩno nĩyo mĩario ya Aguri mũrũ wa Jake, na nĩ  
ndũmĩrĩri nditũ:  
Mündũ ũcio eerire Ithieli,  
akĩra Ithieli na Ukali atĩrĩ:

- <sup>2</sup> “Niĩ ndĩ mündũ mūriitu gūkĩra andũ arĩa angĩ;  
ndirĩ na ũtaũku ta wa mündũ.
- <sup>3</sup> Ndiĩrutĩte kũgĩa na ũũgĩ,  
o na kana ngamenya Ūrĩa Mũtheru.
- <sup>4</sup> Nũũ wanambata igūrũ na agacooka agaikūrũka gūkũ thĩ?  
Nũũ wanacookereria rūhuho ngundi-inĩ ciake?  
Maaĩ namo-rĩ, nũũ ũrĩ wamoohania na nguo yake ya  
igūrũ?  
Nũũ wahaandire ituri ciothe cia thĩ?  
Etagwo atĩa, nake mūriũ etagwo atĩa?  
Akorwo nĩũũ-rĩ, ndūkĩnjĩire!
- <sup>5</sup> “Kiugo gĩothe kĩa Ngai gĩtirĩ mahĩtia;  
nĩwe ngo ya arĩa moragĩra harĩ we.
- <sup>6</sup> Ndūkanongerere ciugo ciake,  
ndakae gūkūrũithia wonekane ũrĩ wa maheeni.
- <sup>7</sup> “Nĩngūkũhooya maündũ meerĩ, Wee Jehova;  
ndūkanarege kũhe mo mbere ya ngue:
- <sup>8</sup> Atĩrĩrĩ, njehereria maündũ matarĩ ma ma, na ma ma-  
heeni, cindaihĩrĩrie mūno;  
ningĩ ndūkaahe ũthĩini kana ũtonga,  
no ũũheage irio cia o mũthenya.
- <sup>9</sup> Ndikaagĩe na indo nyingĩ mūno, ngũkaane,  
njũũrie atĩrĩ, ‘Jehova nũũ?’  
Kana thĩine mūno, njiye,  
na nĩ ũndũ ũcio ngĩmenererie rĩitwa rĩa Ngai wakwa.
- <sup>10</sup> “Ndūgacambie ndungata kūrĩ mūnene wayo,  
ndīgagĩkūrume, nawe ũrĩhio ũũru ũcio.
- <sup>11</sup> “Nĩ kūrĩ andũ marumaga maithe mao  
o na matangĩrathima manyina mao;

<sup>12</sup> kūrī andū arīa meyonaga marī atheru maitho-inī mao,  
o rīrīa matathambītio gīko kīao;  
<sup>13</sup> nī arīa marī maitho ma mwītīio,  
o arīa maroraga andū manyiira;  
<sup>14</sup> nīo arīa magego mao mahaana ta hiū cia njora,  
na ngambucu ciao ihaana ta tūhiū  
twa gūtambuura arīa athīini, mahuke thī,  
na arīa abatari, mathire andū-inī.

<sup>15</sup> “Thambara īrī airītu eerī.  
Matitigithagīria kuuga, ‘Tūhei! Tūhei!’

“Kūrī indo ithatū itarī hīndī ihūūnaga,  
o na nī inya itarī hīndī ingiuga, ‘Nīndaigania!’

<sup>16</sup> Nacio nī mbīrīra, na nda thaata,  
na thī tondū ndīrī hīndī īiganagia maaī,  
na mwaki tondū ndūrī hīndī uugaga, ‘Nīndaigania!’

<sup>17</sup> “Riitho rīa mūndū ūrīa ūnyūrūragia ithe,  
na akarurūka kūiguaga nyina,  
rīgaakūūrwo nī mahuru ma kīanda-inī,  
na rīkaarīio nī nderi.

<sup>18</sup> “Kūrī maūndū matatū mangegagia mūno makīria,  
o na nī mana marīa nīi itakuūkagīrwo nīmo:

<sup>19</sup> namo nī mūthiire wa nderi rīera-inī,  
na mūthiire wa nyoka rwaro-inī rwa ihiga,  
na mūthiire wa marikabu īrī iria-inī gatagatī,  
na mūthiire wa mūndū makīendana na mūrītu.

<sup>20</sup> “Ūyū nīguo mūthiire wa mūndū-wa-nja mūtharia:  
Arīiaga na akehuura mīromo,  
akoiga atīrī, ‘Ndirī ūndū mūūru njīkīte.’

- 21 “Kūrĩ maũndũ matatũ matũmaga thĩ ĩthingithe,  
o na nĩ mana ĩtangĩĩiria:  
22 namo nĩ ndungata ĩtuĩkĩte mũthamaki,  
na mũndũ mũkĩgu ahũũnĩte irio,  
23 na mũndũ-wa-nja ũtangĩendeka ahikĩte,  
na ndungata ya mũirĩtu ĩtuĩkĩte mũtumia wa mũthu-  
uri wa mũmĩathi.
- 24 “Nĩ kūrĩ nyamũ inya nini gũkũ thĩ,  
no nĩ njũgĩ mũno:  
25 Thigiriri-rĩ, nĩ ciũmbe itarĩ hinya,  
no nĩciĩgagĩra mũthiithũ wa irio hĩndĩ ya riũa;  
26 ikami nĩ ciũmbe itarĩ ũhoti,  
no nĩciĩthondekagĩra ciikaro ciacio ndwaro-inĩ cia  
mahiga;\*  
27 ngigĩ itirĩ mũthamaki wacio,  
no nĩitwaranaga hamwe irĩ mbũtũ;  
28 njagathi no inyiitwo na rūhĩ,  
no ĩtũũraga thĩĩnĩ wa nyũmba cia athamaki.
- 29 “Kūrĩ indo ithatũ irĩ mũkinyũkĩrie mũgaacĩru,  
o na nĩ inya ngaacĩru rĩrĩa igũthiĩ:  
30 nĩ mūrũũthi, arĩ guo ũrĩ hinya mũno gatagatĩ ka nyamũ  
iria ingĩ ciothe,  
na ndũngĩeherera nyamũ ĩrĩkũ kana ĩrĩkũ njĩra;  
31 nĩ njamba ya ngũkũ ĩrĩa ĩkinyũkagia na nguthi, na  
thenge,  
na mũthamaki mũthiũrũrũkĩrie nĩ mbũtũ ciake cia  
ita.
- 32 “Angĩkorwo nĩwĩtuĩte mũndũ mũkĩgu, na ũgetũũgĩria,  
kana ũkorwo nĩũthugundĩte gwĩka ũũru-rĩ,

---

\* 30:26 Ikami nĩ mũthemba wa mbũkũ ciikaraga marima-inĩ ma irĩma irĩ ikundi.

humbĩra kanua gaku na rūhĩ!

- <sup>33</sup> Nĩgũkorwo o ta ũrĩa iria rĩthũcagwo, rĩkoima thiagĩ,  
na o ta ũrĩa iniũrũ rĩthioragwo rĩkoira thakame-rĩ,  
ũguo noguo gũthogotha marakara kũrehaga ngũĩ.”

## 31

### *Mĩario ya Mũthamaki Lemueli*

<sup>1</sup> Īno nĩyo mĩario ya Mũthamaki Lemueli: nĩ ndũmĩrĩri  
nditũ ĩrĩa aarutirwo nĩ nyina:

- <sup>2</sup> “Atĩrĩrĩ, wee mũrũ wakwa, ngũkwĩra atĩa, o wee mwana  
wa nda yakwa,

ngũkwĩra atĩa o wee mwana wa mĩĩhĩtwa yakwa,

- <sup>3</sup> atĩrĩ, ndũkanaitange hinya waku na andũ-a-nja,  
kana ũhe ũhoti waku acio manangaga athamaki.\*

- <sup>4</sup> “Atĩrĩrĩ, wee Lemueli, athamaki matiagĩrĩrwo nĩkũnyua  
ndibei,

ti mūtugo wa athamaki kũnyua ndibei,

anene matiagĩrĩrwo nĩ kwĩrĩrĩria njoohi,

- <sup>5</sup> nĩgeetha matikanyue mariganĩrwo nĩ ũrĩa watho uu-  
gaga,

nao magithie arĩa othe ahinyĩrĩrie kĩhooito kĩa.

- <sup>6</sup> Heaga arĩa marathira njoohi,

na ndibei kũrĩ arĩa marĩ na ruo rũnene rwa ngoro;

- <sup>7</sup> reke manyue mariganĩrwo nĩ ũthĩĩni wao,  
na matige gũcooka kũririkana kĩa kĩa.

- <sup>8</sup> “Arĩrĩria arĩa matangĩhota kwĩyarĩrĩria,

warĩrĩrie kĩhooito kĩa arĩa othe anyamaarĩku.

- <sup>9</sup> Maarĩrĩrie, na ũmatuĩre ciira na kĩhooito;  
rũrĩra kĩhooito kĩa arĩa athĩĩni na arĩa abatari.”

---

\* 31:3 Nyũmba ya ũthamaki nĩyakoragwo na andũ-a-nja aingĩ mũno arĩa  
rĩmwe na rĩmwe monũhaga athamaki.



*Ciugo cia Kūrigĩrĩa: Mūtumia ũrĩa Ngatha*

- <sup>10</sup> Mūtumia ngatha-rĩ, angĩoneka kũ?  
Nĩgũkorwo thogora wake nĩũkĩrĩte mũno ũrĩa wa  
ruru iria ndune.
- <sup>11</sup> Mũthuuri wake nĩamwĩhokete biũ,  
na ndarĩ kĩndũ kĩa bata angĩaga.
- <sup>12</sup> Mūtumia ũcio, matukũ mothe ma muoyo wake,  
no maũndũ mega ekaga mũthuuriwe,  
na ndangĩmwĩka ũũru.
- <sup>13</sup> Ethaga guoya wa ng'ondũ na ndigi cia ũguta,  
agacirutĩra wĩra na kĩyo, na moko make.
- <sup>14</sup> Ahaana ta marikabu cia wonjoria,  
tondũ athũgũraga irio ciake kuuma kũraya.
- <sup>15</sup> Okĩraga rūciinĩ kũrĩ o na nduma;  
akahe andũ a nyũmba yake irio,  
na akagaĩra ndungata ciake cia airĩtu mawĩra mao.
- <sup>16</sup> Ecũũranagia ũhoru wa mũgũnda mũna, akaũgũra;  
kuumana na ũthũkũmi wake, ahaandaga mũgũnda  
wa mĩthabibũ.
- <sup>17</sup> Ehotoragĩra wĩra wake erutanĩirie;  
moko make marĩ hinya wa kwĩrutĩra wĩra.
- <sup>18</sup> Nĩatigagĩrĩa atĩ wonjoria wake nĩũrĩ na uumithio,  
naguo tawa wake ũraaraga ũgĩakana.
- <sup>19</sup> Anyiitaga mũtĩ wa kuogotha ndigi na guoko,  
nakĩo gĩcũni kĩa ndigi agakĩnyiitĩrĩa na ciara ciake.
- <sup>20</sup> Nĩataanahagĩra andũ arĩa athĩĩni,  
nao arĩa abatari akamatambũrũkĩria moko make.
- <sup>21</sup> Rĩrĩa tharunji yagũa-rĩ, we ndamakaga atĩ nĩgũthĩĩnia  
andũ a nyũmba yake;  
nĩgũkorwo othe nĩahumbe nguo cia rangi mũtune.
- <sup>22</sup> Nĩatumaga indo cia kwara ũrĩrĩ wake;

- nake ehumbaga nguo cia gatani ĩrĩa njega, na cia  
rangi wa ndathi.<sup>†</sup>
- 23 Mũthuuri wake nĩaheagwo gĩtĩo kĩhingo-inĩ gĩa itũūra  
inene,  
harĩa aikaraga marĩ na athuuri a bũrũri.<sup>‡</sup>
- 24 Mũtumia ũcio nĩatumaga nguo cia gatani agaciendia,  
na agatwaragĩra onjoria mĩcibi.
- 25 Hinya na ũtĩiku nĩcio nguo iria ehumbaga;  
nĩakenaga ategwĩtigĩra matukũ marĩa magooka.
- 26 Aaragia ciugo cia ũũgĩ,  
naruo rũrĩmĩ rwake rũrutanaga maũndũ ma ũtugi.
- 27 Nĩarũmbũyagia maũndũ ma nyũmba yake,  
na ndarĩĩaga irio atanogeire.
- 28 Ciana ciake ciarahũkaga, cikoiga arorathimwo;  
o nake mũthuuri wake nĩamũgaathagĩrĩria,  
akamwĩra atĩrĩ:
- 29 “Andũ-a-nja aingĩ manatuĩka ngatha,  
no wee nĩumakĩrite othe.”
- 30 Ngoga nĩ cia kũheenania, naguo ũthaka nĩ wa tũhũ;  
no mũtumia ũrĩa mwĩtigĩri Jehova nĩ wa  
kũgaathĩrĩrio.
- 31 Mũrĩhei mũcaara wa wĩra ũrĩa arutĩte,  
naguo wĩra wake ũrekwo ũmũgaathĩrĩrie kĩhingo-inĩ  
gĩa itũūra rĩrĩa inene.

---

<sup>†</sup> 31:22 Gĩtambaya kĩa rangi wa ndathi kĩa kĩa goro mũno, na kĩa kĩa  
kionereria kĩa ũnene. <sup>‡</sup> 31:23 Kĩhingo-inĩ kĩa itũūra nĩho athuuri a itũūra  
maacemanagia.

## Biblica® Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingũre

Gikuyu: Biblica® Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingũre (Bible) of Kenya  
copyright © 2013 Biblica, Inc.

Language: Kikuyu (Gikuyu)

Contributor: Biblica, Inc.

Biblica® Open Kikuyu Holy Word of God™

Copyright © 2013 by Biblica, Inc.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

All content on open.bible is made available under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>).

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially

Under the following conditions:

Attribution — You must attribute the work as follows: “Original work available for free at [www.biblica.com](http://www.biblica.com) and [open.bible](http://open.bible)” Attribution statements in derivative works should not in any way suggest that we endorse you or your use of this work.

ShareAlike — If you remix, transform, or build upon the material, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Use of trademarks: Biblica® is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. and may not be included on any derivative works. Unaltered content from open.bible must include the Biblica® trademark when distributed to others. If you alter the content in any way, you must remove the Biblica® trademark before distributing your work.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-11-15

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 29 Jan 2022 from source files dated 29 Jan 2022

fc720f23-baa2-5544-80d5-259f1bddeb63